

röda rummet

www.rodarummet.org • radikal kvartalstidskrift nr 1-2/2014

KRIGSDEBATT

Är det då möjligt att föra en annan, mer radikal politik än den president Nicolás Maduro står för där landets kapitalistklass inbjuds till förhandlingar?

sid 4

En stor del av den svenska vänstern blickar nostalgiskt tillbaka på ett förlorat folkhem, som i drömmen även hade ett demokratiskt folkförsvar.

sid 7

På femtiotalet misstänkte i själva verket många amerikanska taktiker att sovjetsystemet fungerade bättre än deras eget.

sid 14

VENEZUELA

– vart går revolutionen?

Det är nu snart två år sedan Hugo Chávez avled i cancer. Efter hans död har en rad interna motsättningar kommit upp till ytan. Därtill pressas landet av vikande oljepri- ser och en fientligt inställd borgarklass. Frågan är vart revolutionen är på väg?

För precis ett år sedan förlorade den borgerliga oppositionen de lokalval som man ville göra till en folkomröstning mot den nationella regeringen. Under hela kampanjen propagerade oppositionens ledare och deras massmedia för att lokalvalen måste bli en misstroendeförklaring mot president Nicolas Maduro, men den faktiska utgången blev en annan. Regeringspartiet, PSUV (Venezuelas socialistiska enhetsparti), fick totalt 5 111 000 röster eller 49,7 procent av samtliga röster för sina borgmästar- och lokala kandidater, som stöddes av flera andra politiska organisationer inom den bredare ”stora patriotiska fronten”, GPP. Den borgerliga oppositionen samlade 4 435 000 röster, 42,7 procent. De återstående åtta procenten gick till oberoende kandidater. PSUV vann 210 av de totalt 335 borgmästarposterna, den borgerliga oppositionen, MUD, 53 och övriga partier åtta poster. Med ett valdeltagande på nästan 60 procent innebär det ett klart bakslag för borgarna.

Efter segern i lokalvalen definierade Maduro en strategi i tre delar för att åtgärda landets ekonomiska problem. Den första är förhandlingar med oppositionsledare och företagsledare för att minska spänningar och lösa specifika problem. Den andra handlar om införandet av hårda lagar mot smugglare, spekulanter och de som ägnar sig åt hamstring. Den tredje är frågan om att förändra regeringens kontroll av priser på varor och tjänster. Redan i december satte sig presidenten i möten med guvernörer och borgmästare från oppositionen för att diskutera specifika problem. I januari antogs en lag om rättvisa kostnader, priser och vinster. Enligt den kan smugglare dömas till fängelse i upp till 14 år, de som hamstrar varor till 12 år och de som bryter mot den statliga priskontrollen till 8-10 års fängelse. Samtidigt devalverades valutatan för inköp av importerade varor från 6,3 bolivares per dollar till 11,3 bolivares. Vänstern inom regeringspartiet kritiserade förhandlingarna med oppositionen och företagarna. De framhöll att Hugo Chávez

aldrig gav sig in i förhandlingar på det sättet för att uppnå nationell försoning. Han valde istället att mobilisera den fattiga befolkningen för att driva fram förändringar. Många basmedlemmar oroades av det de såg som en ny politik med eftergifter till landets kapitalistklass. Maduro försvarade inriktningen med att det finns en uppsplittring inom oppositionen mellan de som – trots sitt motstånd – är beredda att verka och producera inom ramarna för revolutionen och en mer extrem fraktion.

GUARIMBA OCH LA SALIDA

Bara några veckor in på det nya året inledde den mest extrema fraktionen på högerkanten en våldskampanj benämnd La Salida (Utgång). Tvärtemot de rapporter som gavs i våra största massmedia om ”fredliga studentprotester” var det uttalade målet för kampanjen att med våld avsätta president Maduro och den demokratiskt valda regeringen. För denna fraktion av oppositionen var det den enda återstående möjligheten efter nederlaget i lokalvalen. De våldsamma protesterna inkluderade attacker på offentliga byggnader, vårdcentraler, allmänna kommunikationer, byggnader som används för regeringens sociala program och vänsterpartiernas lokaler samt universitet. I flera delstater angreps elcentralerna, och även den statliga tevebolaget utsattes för angrepp. Skolor brändes ner och på flera håll rapporterades det om krypskyttar som posterade på hustak besköt folk. Till dessa attacker ska läggas en gammal form av protest: *Guarimba*. Det innebär att vägblockader sätts upp för att skapa maximala avbrott, som stoppar trafiken och förhindrar människor att åka till sina jobb eller skolor. Flera vittnen har berättat om hur blockaderna varit bemannade av maskerade män, som krävt tullavgift från de bilister som velat passera med syftet att skapa en atmosfär av rädsla. Från början av februari till slutet av april medförde de våldsamma protesterna att 43 människor dödades och omkring 900 skadades.

Det är viktigt att understryka att protesterna aldrig var någon ”massrörelse”. Bak-

om uppmaningarna att med våld avsätta den folkvalde presidenten stod en liten grupp extrema politiker på yttersta högerkanten med Leopoldo Lopez och Maria Corina Machado i spetsen. Vid lokalvalen i december 2013 fick Lopez parti sex procent av rösterna. Machado fick endast 3,6 procent av rösterna 2012, då oppositionen internt skulle utse sin presidentkandidat. Även när våldsamheterna härjade som värst var de begränsade till ett relativt litet geografiskt område – 18 av landets totalt 335 kommuner – och nästan uteslutande i de relativt rikare kommunerna och kommundelarna. Färre än 2000 personer var direkt aktiva i våldshandlingarna. Vid sidan av de tragiska dödsfallen medförde de en omfattande materiell förstörelse för hundratals miljoner dollar. Däremot ledde det inte till att regeringen tvingades avgå. Resultatet blev istället att den splittning som fanns mellan olika fraktioner inom oppositionen ökade, vilket innebär en politisk försvagning av den borgerliga oppositionen – men det stärkte knappast heller regeringen.

FALLANDE OLJEPRIS

Den borgerliga oppositionen har utan att lyckas försökt anknyta till det berättigade folkliga missnöjet med utbredd varubrist, en inflation på över 60 procent och omfattande korruption inom de statliga myndigheterna. Till viss del kan det förklaras av att regeringen har försökt möta problemen med återkommande höjningar av minimilönen och distribution av basvaror via statliga kanaler. Inför den snart förestående julhelgen håller regeringen exempelvis speciella julmarknader där mat och andra varor säljs till kraftigt sänkta priser, så kallade ”rättvisa priser”. Ett speciellt stödprogram har samtidigt återupptagits, som gör det möjligt för hushållen att köpa vitvaror och andra hushållsinventarier till priser som ligger upp till 60 procent under aktuellt marknadspris. De sociala reformprogrammen med fokus på skola, vård, omsorg och bostadsbyggande har dessutom fortsatt.

Men allt detta förutsätter intäkter och

President Nicolás Maduro

de har minskat under det gångna året. Över 95 procent av Venezuelas exportintäkter kommer från oljeförsäljningen. Den ska finansiera betalning av statsskuld, skulder till utländska bolag och de sociala reformprogrammen inom välfärdssektorn. Det betyder att priset på den internationella oljemarknaden har avgörande betydelse för regeringens budget. Priset för Venezuelas olja föll från 99 dollar per fat i juni till 69 dollar sista veckan i november. Det dramatiska fallet har inneburit en minskad intäkt med 30 procent under 2014 och en kraftigt fallande utlandsreserv. I mitten av november hade den krympt till 19,4 miljarder dollar – den lägsta nivån på elva år. Det finns lite olika beräkningar av exakt hur högt oljepris Venezuela skulle behöva för att finansiera sina sociala reformprogram, subventionera livsmedel till de fattigaste, betala räntor och avbetalningar på statskulden och fortsätta erbjuda billig olja till grannländer genom det regionala handelsavtalet, PetroCarib. Finansbolaget Credit Suisse Group beräknar att Venezuela behöver ett oljepris på minst 97 dollar per fat för att klara statsbudgeten med nuvarande utgifter. Regeringen har offentligt argumenterat för att oljepriset borde ligga runt 100 dollar per fat. I andra beräkningar anges siffran till 120 dollar per fat. Det är alltså betydligt över den nuvarande nivån, som dessutom faller vecka för vecka.

För att få upp oljepriset har Venezuelas utrikesminister, Rafael Ramírez, under hösten rest runt till flera oljeexporterande länder för att skapa enighet om en minskad oljeutvinning. Vid ett möte 25 november försökte Ramírez övertyga representanter för Mexiko, Ryssland och Saudiarabien om att utvinningen måste skäras ned med två miljoner fat per dag – utan något resultat. Vid sitt möte två dagar

senare i Wien beslöt de oljeexporterande ländernas organisation, OPEC, att inte minska utvinningen utan bibehålla den på 30 miljoner fat per dag. Venezuelas president, Nicolás Maduro, förklarade efter OPECs beslut att budgetens utgifter för sociala program och försvaret inte kommer att skäras ned. "Om det skulle vara nödvändigt att skära ned något i budgeten, kommer vi att skära ned lyxkostnader, våra egna löner, men inte en bolivar av det som går till utbildning, husbyggande och sociala program." Utrikesminister Ramírez lovade vid ett möte med de länder som ingår i PetroCarib-programmet att Venezuela kommer att stå fast vid sina tidigare utfästelser. PetroCarib är ett handelsprogram, som gynnar fattiga länder i Centralamerika och Karibien. Det innebär att länderna betalar 40 procent av oljepriset vid leverans och att de återstående 60 procenten omvandlas till ett långsiktigt lån som betalas av under 25 år med en årsränta av en procent. I PetroCarib ingår förutom Venezuela 18 centralamerikanska- och karibiska länder.

Till detta ska läggas att Venezuela fortsätter öka sitt beroende av Kina (och, i mindre utsträckning, Ryssland). Den 18 november informerade president Maduro att landet fått ett nytt lån från Kina på fyra miljarder dollar som läggs till valutareserven. 2008 skapades en speciell Kinafond där lån från landet placerades, som nu beräknas uppgå till 50 miljarder dollar för investeringar i statliga projekt. Som betalning för lånen skeppar Venezuela över en halv miljon fat råolja varje dag till Kina. Den leveransen förväntas öka till en miljon fat per dag 2016. Enligt spekulationer i affärstidningarna kan en snabbt krympande utlandsreserv även tvinga det statliga oljebolaget PDVSA att sälja sitt dotterbolag i USA, Citgo Petroleum Corp, för tio miljarder dollar.

till uttryck på alla nivåer inom partiet. Sedan tidigare har också vänsterströmningar kritiserat byråkratiseringen av organisationen och delar av den ekonomiska politiken. År 2012 slutade partiet med att låta basmedlemmarna utse valkandidater genom interna omröstningar. Istället blev det ledningen som uppifrån utsåg kandidaterna. Inför årets partikongress, den tredje i ordningen, valdes 537 delegater av medlemmarna i interna val – medan 361 delegater var guvernörer, borgmästare eller parlamentariker utsedda uppifrån. Redan innan kongressen stod det klart att den heller inte skulle välja någon ny partiledning. Officiellt har partiet 7,6 miljoner registrerade medlemmar, men antalet aktiva medlemmar ligger antagligen i närheten av tre miljoner. Under sommaren nådde motsättningarna ministernivå. Dagen efter att han sparkats som planeringsminister, den 18 juni, publicerade Jorge Giordani, en hård kritik av Maduroregeringens politik, som han anklagade för att inlett en ny kurs bort från den Hugo Chávez stod för. I sin kritik hävdade han att företagarsektorer lyckats

övertyga regeringen att implementera ekonomiska reformer som "underlättar deras försök att återta oljerikedomarna." Detta från en person som sedan Hugo Chávez tillträdde presidentposten 1999 i stort sett permanent varit en av nyckelfigurerna bakom den ekonomiska politik som förts. Den hårda kritiken togs emot på olika sätt. Vänsterkritiker påpekade att Giordani på toppnivå knappast kunnat undgå sitt eget ansvar för den faktiska utvecklingen och måste haft kännedom om korruptionen sedan lång tid tillbaka, men man försvrade samtidigt hans rätt att föra fram kritik. Från en del partiledare fördömdes han som förrädare och blev suspenderad som medlem. En annan före detta minister och tidigare ledamot av partiets nationella ledning, Hector Navarro, ställde sig 24 juni i ett öppet brev på webbsidan Aporeia bakom Giordanis kritik och blev även han suspenderad samt kallad till ett möte med partiets disciplinära kommitté. Navarro publicerade då ett nytt brev med kritik av ledningens syn på intern demokrati och påpekade att han enligt partiets stadgar knappast kunde suspenderas för att ha

Oppositionsledaren Leopoldo López

EN ARTIKEL AV ROLF BERGKVIST

Artikelförfattaren är latinamerikakännare och medlem i Socialistiska partiet.

DEN INTERNA DEBATTEN

De ekonomiska problemen och korruptionen har lett till öppna motsättningar inom det regerande partiet, PSUV. Motsättningar som senaste halvåret kommit

offentliggjort ett kritiskt brev. Det ledde till att bland annat Ana Elisa Osorio, tidigare minister och medlem av partiets ledning, twittrade: "Två av Chávez mest lojala kamrater suspenderade och kallade förrädare. Något dåligt pågår i PSUV." En annan tidigare minister, Victor Álvarez, fördömde suspenderingarna som "ren och skär stalinism". Och det blev värre. Samordnaren för partiets disciplinkommitté, Ramon Rodriguez Chacin, förklarade offentligt att "varje revolution har haft sin Trotskij". Navarros svar kom med vändande post: "Om enligt Rodriguez Chacin jag är Trotskij, betyder det att han antyder att Nicolás Maduro är Stalin och därmed håller med fienden?"

Konflikten har fortsatt under hösten. När partiets grundorganisationer i slutet av november skulle välja lokala ledare hade kända vänsterkritiker utesluts från kandidatlistorna. De nya kontroverserna kommer efter att flera chavistiska organisationer deklarerat sin avsikt att ansluta sig till den trotskistiska strömningen Marea Socialista, som varit med i PSUV sedan partiets bildande, och jobba för att

presentera alternativa lösningar på landets ekonomiska problem samt att ta strid mot korruptionen och byråkratin. Vid ett möte i Caracas beslöt Marea Socialista även att arbeta för att de disciplinära åtgärderna mot Giordani och Navarro skulle stoppas. Samtidigt har vänstern kritiserat den häxjakt som vissa PSUV-ledare försöker få i gång. Den 12 november gick delstatsguvernören Franciso Ameliach ut offentligt och förklarade att "en aktivist som framkallar oenighet bör fördömas", följt av ett telefonnummer och mailadress dit avvikare bör anmälas. Mailadressen har rubriken: "ange PSUV infiltratorer".

EN MER RADIKAL POLITIK?

Är det då möjligt att föra en annan, mer radikal politik än den president Nicolás Maduro står för där landets kapitalistklass inbjuds till förhandlingar? Innebär inte den internationella situationen att det enda möjliga är att verka för radikala, sociala reformer inom ramarna för den reellt existerande kapitalismen? Är inte vänsterkritikerna inom exempelvis Marea Socialista en samling orealistiska revolu-

tionsromantiker?

Kommer inte USA-imperialismen att ingripa militärt om banker, finansbolag och större handelsbolag överförs i hela samhällets ägo och ställs under en demokratisk kontroll, som vänstern förespråkar? Det som talar för en mer radikal politik är den rådande regionala situationen. Skälet till att USA har svårt att ingripa militärt är främst den politiska vänsterinriktningen i Syd- och Mellanamerika: I El Salvador valdes i mars en av 1980-talets mest kända gerillaledare, Salvador Sánchez Cerén, till president, i Nicaragua är Sandinistfrontens Daniel Ortega sedan flera år president, i Brasilien segrade arbetarpartiets kandidat Dilma Rousseff i presidentvalet i oktober, i Uruguay vann samtidigt den breda vänsterfronten, Frente Amplio, både parlament- och presidentvalet, i Bolivia segrade Evo Morales, för MAS, på nytt i årets presidentval och i Ecuador sitter Rafael Correa som president. Till detta kan läggas Argentinas president Cristina Fernandez, som befinner sig i öppen strid med de imperialistiska finansföretagerna. Det finns

ingen anledning att överdriva de här regeringarnas politiska radikalism – flera av dem för snarast en begränsad borgerlig reformpolitik, som gynnat breda grupper av fattiga människor men som samtidigt syftar till att bevara det kapitalistiska systemet – men det är svårt att se att de skulle stödja en direkt militär intervention från USAs sida. Då Venezuela den 16 oktober med 181 ja-röster (av totalt 193) vann en plats i FN:s säkerhetsråd var det med stöd från andra länder i Latinamerika, och trots USAs aktiva försök att stoppa det hela. Även de regionala samarbetsorgan som bildats (Unasur, Bancosur, och kanske framför allt Alba) är uttryck för att USAs möjligheter till militärt ingripande fortfarande är begränsade.

Ett annat skäl för en mer radikal politik är den faktiska utvecklingen i Venezuela. Maduro har det senaste året helt korrekt anklagat den maktavande klassen för att föra ett ekonomiskt krig mot regeringen och befolkningen i landet. Men för att vinna den typen av öppet klasskrig som faktiskt förs är det knappast uppmaningar till motståndarsidan att upphöra använda sina ekonomiska resurser för att få genom sina krav som kommer att ge resultat. Då PSUV för ganska precis ett år sedan vann lokalvalen var det inte genom uppmaningar till social fred. Valet hade föregåtts av att regeringen i november beordrade ut nationalgardet som verkställde en sänkning av de privatägda handelskedjornas priser, med hänvisning till de påslag – ibland handlade det om rena ockerpriser – som den privata handeln genomfört. Den handgripliga åtgärden mot handelsmännens "fria" prissättning ledde till att stödet för regeringen omedelbart stärktes – och till seger i lokalvalen. Enligt en undersökning som gjordes stöddes denna "ekonomiska offensiv" av 70 procent av befolkningen och 62 procent stödde åtgärder för att begränsa företagets vinstnivå.

Det pågående klasskriget är fortfarande möjligt att vinna för arbetarklassen, men bara med en mobilisering som grundar sig i en handgriplig och verklig demokratisering av den ekonomiska basen i landet: en socialisering av de privata företag som aktivt verkar mot revolutionen. ★

TANKEKRAFTFÖRLAG

EKOMARXISM: Grundtexter

Rikard Warlenius, red.

Under senare år har marxismen berikats med ekologiska tankegodar, samtidigt som en bortglömd ekologisk sida hos Marx, Engels och den första generationens marxister har avtäckts. I denna volym publiceras sex av den ekologiska marxismens grundtexter, skrivna av **James O'Connor, Ted Benton, Kate Soper, Paul Burkett, John Bellamy Foster, Brett Clark** och **Richard York**. De sätts även i ett vidare ideologiskt och politiskt sammanhang i en utförlig introduktion.

Beställs från förlagets hemsida: www.tankekraft.com
Pris: 160kr

I RÖRELSEN LIGGER RÄDDNINGEN

I ett samhälle där vänstern famlar medan den nationalistiska högern är på frammarsch finns det ett skriande behov av att hitta ett projekt som enar. Vänsterdebattören Malcom Kyeyune har lyft fram nationalisternas förmåga att samlas kring gemenskapskänslor. Men är all form av gemenskap verkligen besläktade – eller ens eftersträfvansvärda? Johannes Jensen resonerar kring begreppet.

DEBATT

Populister och fascister är i rörelse över hela kontinenten – även i Sverige. Sverigedemokratisk Ungdom är kanske landets tredje största politiska ungdomsförbund och nazisterna i Svenska Motståndsrörelsen och Svenskarnas Parti organiserar en aktivare fascistisk rörelse än på årtionden. Samtidigt anas början på en möjlig vänstervåg, men utan att det än så länge visat något större uppsving av aktivism. I ett sådant läge behövs en diskussion om nationalismens lockelse och den organiserade vänsterns förloade känsla för kollektiv i de senaste årens debatt. Problemet är att den diskussion som uppstår allt för ofta förs i förrädiskt svepande ordalag. Den senaste vågen av debatter har bestått av enskilda skribenter, som målar upp en bild av en vänster kluven ungefär på mitten, med två läger som entydigt betonar klasskamp respektive identitet framför allting annat. De som är engagerade i kampen på sin arbetsplats, sitt bostadsområde eller kring försvarandet av vår välfärd klumpas snabbt samman med den vänster som via sina tangentbord ropar ut i det digitala tomrummet.

Det finns också risker förenat med den individualisering, passivering och atomisering som gärna sker på nätet. De som via sina skärmar stirrar ned i nätets avgrund glömmar lätt att avgrunden stirrar tillbaka och i brist på känsla för ett kollektivt subjekt – ett "vi", fastnar frågorna i en allt snävare fokusering på kampen för individens oberoende från förtryckande strukturer. Perspektiven förvrids, som om jaget inte skapades i gemenskapen utan fanns där av sig självt, berett att träda fram – bara språket blev neutralt nog, bara ingen störde och trängde sig på med sina normer och sitt förtryck. Detta är inte representativt för hela vänstern. Ändå är det sant att allt färre deltar i gemensam kamp för gemensamma visioner, och att allt mer av vänsterns ställningstaganden sker i form av avståndstaganden från alla dem som väljer en annan politisk väg. Det är också många som reagerar på vänsterns bristande förnyelse. En av

EN ARTIKEL AV JOHANNES JENSEN

Artikelförfattaren är medlem i Röda rummets redaktion.

dessa är skribenten Malcom Kyeyune, som från sitt spaltutrymme i tidningen Arbetaren kommit att profilera sig som en hård kritiker av vad som ofta benämns som "identitetspolitik". Kyeyunes texter är som regel korta kommentarer, men i våras skrev han en essä där han lät frågan ta ett större utrymme. I *Och samfällad skall vår räddning bli* går Kyeyune hårt åt den vänster som fastnar i moralism och lämnar walkover till en nationalistisk höger som hävdar ett "vi" i den nationella familjen. Kyeyune menar att vänstern har gått vilse i identitetspolitiken. Han gör det genom att ställa kollektivism, "gemenskap", mot individualistisk moralism. Kyeyune menar att känslan av gemenskap i grunden är likartad oavsett vilken politisk riktning det gäller, och att varje politisk rörelse som strävar efter inflytande måste kunna skapa en sådan känsla av gemenskap. Han pekar på att exempelvis mellankrigstidens tyska arbetarrörelse betraktade nazismen bland arbetarklassen som närmast en sjukdom, vilken behövde botas – men som inte förändrade grundfaktum; att det var arbetare som behövde vinnas tillbaka för arbetarklassens sak. Nutidens vänster är enligt Kyeyune istället fokuserad på att markera avstånd och artskillnad ifrån de som röstar på exempelvis Sverigedemokrater, vilket han hävdar gör vänstern självgod och tandlös.

GEMENSKAPER

Detta är ett försök att göra en egen analys av nationalismens lockelser och vänsterns utmaning, men också att analysera och kritisera Kyeyunes argumentation. Det är nämligen ett på många vis problematiskt resonemang som förtjänar att bemötas. Att diskutera begrepp som gemenskap och rörelse utifrån en marxistisk analys kräver att begreppen i sig reds ut. Kyeyune säger uttryckligen att gemenskap som en mänsklig varandeform är likartad oavsett politiska förtecken. Det vill säga att den gemenskap subjekten i ett socialistiskt projekt upplever är likartad den i den nationalistiska gemenskapen. Oavsett om han talar om gemenskapen på den mest ytliga nivån är detta en hållning som för med sig problem, men Kyeyunes resonemang börjar leda fel redan i utgångspunkten. För Kyeyunes grundantagande, att nationalismen växer och på alla fronter trycker tillbaka vänstern, är faktiskt fel. Visst växer högerextremismen, eller rät-

Bild: George Grosz

tare sagt tror jag att samhället just nu genomgår en fas där främlingsfientligheten cementeras politiskt och blir mer programmatisk. Detta är förklaringen till hur rasistiska hållningar i samhället tappar mark, samtidigt som stödet för främlingsfientliga grupper ökar. Tidigare har främlingsfientliga hållningar varit närmast överpolitiska och kunnat ligga och pyra inom exempelvis socialdemokratiska väljargrupper, utan att få utlopp i någon direkt rasistisk politik. Idag finns ett väl etablerat parti att bryta åsikterna emot, vilket polariserar opinionen och gör det svårare att vara latent vardagsrasist – de som röstar på Sverigedemokraterna radikaliserar och de som inte gör det tar i samma stund ställning till sina fördomar.

Vidare måste vi reda ut hur själva den nationalistiska rörelsen ser ut. Visst ökar dess stöd, men den som läser texter som Kyeyunes får lätt intrycket att högern marscherar gatorna fram medan vänstern forskansat sig på Twitter. I verkligheten är det ju nästan precis tvärtom. Förutom de mycket farliga men fåtaliga gatukämparna i Svenskarnas Parti och Svenska Motståndsrörelsen samlar högern inga aktivister att tala om och inga massor överhuvudtaget. I verkligheten är det fortfarande bara vänstern som förmår människor i tiotusentals att mobilisera för politiska frågor. Den högerextremism, som utgöra det stora hotet mot själva den

politiska demokratin, är helt inriktad på att med parlamentarismens och statsapparatusens medel förändra samhället, även om den har en brun svans av näthattare. Eftersom stödet för statsapparatusens våldsmonopol är så kompakt i Sverige är detta antagligen en helt korrekt taktisk bedömning för ett parti med makt i sikte. Frågan som måste ställas är vad extremhögern egentligen erbjuder de nationalistiska skarorna? Gemenskap, svarar Kyeyune; den gemenskap vänstern övergivit, där människor har en essentiell plats – för att de är arbetare, svenskar, arier. Det är nog en giltig analys för den organiserade delen av den nationella rörelsen. De som tar till gatan, som går på möten och demonstrationer – men de är som sagt få.

NATIONALISM

När Henrik Arnstad definierar fascismen som en ultranationalistisk rörelse fokuserad på nationens återfödelse visar han på de centrala inslagen: föryngrande, framåtblickande rusighet, kraft och rörelse. Dagens sverigedemokrater framstår knappast som några stora visionärer med hökblicken fokuserad i en mytomspunnen framtid. De är faktiskt ännu mer än vänstern, med dess uppbundenhet i välfärds kapitalismens 1900-tal, fastkörda i en frustrerande känsla av en förlorad epok. Visst finns djupbruna stråk av blut-undboden-gods i Sverigedemokraternas pro-

kära läsare

”Då skola de smida sina svärd till plogbillar och sina spjut till vingårdsknivar. Folken skola ej mer lyfta svärd mot varandra” (Jesaja 2:4). Bibeln är en av flera historiska urkunder där människans uråldriga dröm om ett fredsrike på jorden artikuleras. Även vi socialister har alltid närts av den drömmen, det klasslösa samhällets fredsrike. Men vanligtvis har vi tilldelat vapnen en roll på vägen till detta rike; såväl i befrielsekamp som i uppbygget av den proletära statens försvar. Röda rummet ser det dock som en av sina uppgifter att ställa uppfattningar, som även hos oss varit lite av vedertagna sanningar under debatt. Texten Utkast till ett försvarspolitiskt program kan kanske, tillsammans med Åke Erikssons inledning, i det sammanhanget fungera som något av en synvända?

En annan uppgift är att upplysa om och analysera sociala processer som i vårt borgerliga samhälle förtigs eller förvrängs. Rolf Bergkvists texter om utvecklingen i revolutionens Venezuela har i så motto under dryga det senaste decenniet löpt som en röd tråd genom vår tidning. I detta nummer bidrar Rolf med ytterligare en artikel för att förstå vad det egentligen är som sker i det som synes ske i detta latinamerikanska land.

En tredje uppgift är att skicka vårt sökarljus bakåt och påminna om viktiga skeenden och personligheter i arbetarrörelsens historia – lär av historien, som inte minst under 1970-talets radikaliseringsring var lite av ett fältrop. Med det som ledstjärna belyses i detta nummer såväl Hjalmar Branting som Albin Ström med anledning av två nyutkomna biografier.

Ytterligare en uppgift är att ge kommentarer och relief till vår tids samhällsliga debatter. Frågan om klass och identitet är en sådan debatt som under hösten varit på tapeten i både pappers- och sociala medier. Johannes Jensen bidrar här – med artikeln I rörelsen/frigörelsen ligger räddningen – med ett inpass.

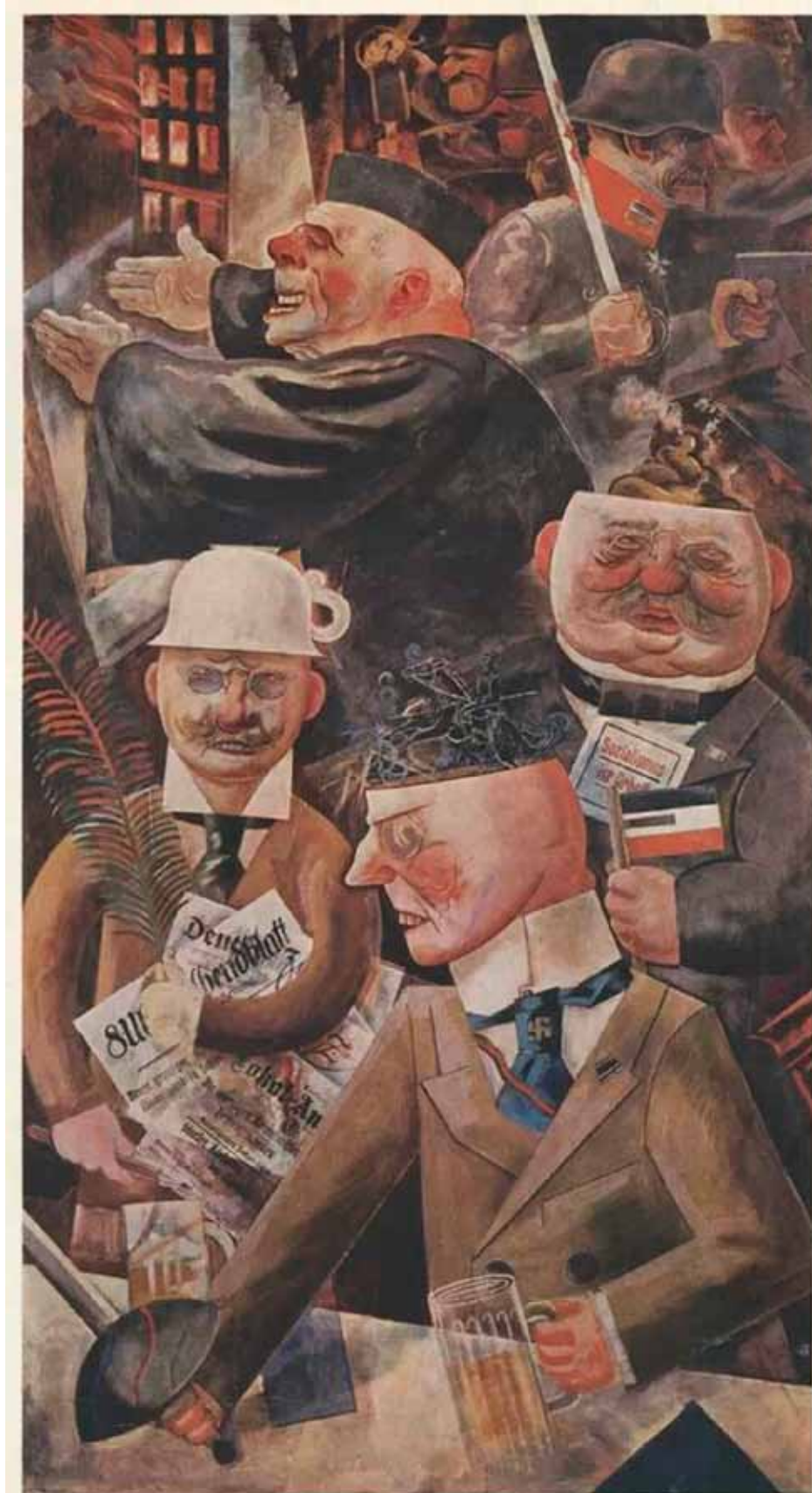
Det var lite av vad röda rummets smörgåsbord har att erbjuda i detta nummer – välkommen!

Redaktionen

gram, men de saknar i väsentlig grad just de drag som Arnstad menar gör dem till fascister. Sverigedemokraterna – och än så länge deras extremare vänner i Svenskarnas Parti och Svenska Motståndsrörelsen förmår inte samla till någon egen gemenskapskänsla, inte utanför dess egna kärna. De lyckas däremot parasitera på upplevelsen av de förlorade kollektiva strukturer, som redan Marx och Engels visade hur kapitalismen steg för steg under tvåhundra år krossar och upplöser det skyddade landsortssamhället, den trygga familjen, den etniskt-kulturella homogeniteten. Är det denna gemenskap vänstern skall ge sin in i tävlingen om? Vi måste vara extremt noga med att minnas hur nationalismen fungerar, i alla dess olika grader och former. Det rör sig nämligen inte om ”en gemenskap som är långt ifrån perfekt”, som Kyeyune uttrycker det. Dess exkluderande mekanismer är tvärtom dess själva förutsättningar.

IDEOLOGI

Nationalismen erbjuder en gemenskap i syfte att övertäcka de motsättningar och slitningar som ofrånkomligen skapas i den kapitalistiska produktionsordningen. I det socialistiska projektet är gemenskapen baserad på insikten om det gemensamma ödet, den gemensamma positionen i ekonomin – och det gemensamma intresset att bryta sin position. Med andra ord har vi med gemenskaper som är fundamentalt olika. Där människor dagligen upplever problem, motsättningar och paradoxer inom det kapitalistiska systemet lägger nationalismen en blöt filt av föreställningar om organisk samhörighet och en grundläggande nationell harmoni. Eftersom den nationella särarten per definition måste vara överlägsen andra blir alla de problem som uppstår i samhället – särskilt i kristider – något externt, kommet av främmande influenser. Nationalismen är nämligen inte bara en exkluderande samhörighet, den är helt byggd på exkludering. Även en perfekt nationalism är alltså exkluderande, inte bara i bemärkelsen att många är uteslutna från dess gemenskap, utan i dess själva kärna. Nationalismen är till sitt innersta väsen relationell. Den är ett Vi ställt i relation till ett hotande, inträngande, smutsigt Dem. Liksom nazisten inte kan existera utan en levande föreställning om Juden, kan inte nationalismen existera om identitet utan Främlingen. Utan hotet utifrån finns inte Sverige. Förvisso kan man påpeka att inte heller arbetarklassen finns utan någon borgarklass, men socialistens mål är ju just att upplösa konfliktrelationen, inte att förstärka den. Efter revolutionen finns

varken proletärer eller bourgeoisie. Fetischiseringen av arbetaren som bärare av en serie särskilda värden och egenskaper kommer av realsocialismens misslyckande med att upplösa klassamhället. Därför skall inte vänstern söka efter att upprätta en gemenskap i identiteten av att Vara Arbetare utan genom det gemensamma i det revolutionära projektet att skapa ett nytt samhälle. Alltså något radikalt annorlunda från nationalismens svärmeri

kring drömmen om något inneboende unikt. Allt som är vackert och unikt i varje kultur upphör att vara något positivt i den stund det skall naglas fast, definieras och fixeras. Det finns inget en samhällsförändrande vänster bör sky mer än att fetischisera sig själv och sin tänkta klassbas. Det kollektiva finns i rörelsen, inte i kärnan. Det finns i luften inte i jorden. ★

HUR BÖR SOCIALISTER FÖRHÅLLA SIG TILL KRIGSMAKTEN?

”Vi vet var vi hör hemma”, så uttryckte sig den dåvarande svenska överbefälhavaren, Torsten Gustafsson, redan 1981, underförstått att Nato var den naturliga partnern för det ändock alliansfria Sverige. Med det kalla krigets slut har också Sverige i rask takt orienterat sig ännu närmare Nato. Men hur bör vi socialister se på den svenska krigsmakten? Med nedanstående inledning och därtill kopplade diskussionsinlägg öppnar Röda rummet till debatt i denna fråga

DEBATT

När politiska partier föds har de starka visioner om en bättre och annorlunda framtid. Vartefter som ett parti slutar vara rörelse och blir institution, byråkrati och ett parti ”som alla andra”, bleknar visionerna – drömmarna dunstar bort. Så har det gått med Socialdemokratin, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Nykomlingen Feministiskt initiativ har ännu inte satts på prov, men kommer de in i riksdagen utsätts även de för systemets förmåga att svälja, smälta och göra skit av det mesta.

En annan nykomling i svensk politik, Sverigedemokraterna, har fortfarande en dröm, en mycket märklig sådan: Partiet

menten från vanföreställningen att militär styrka ger trygghet, att upprustning hindrar krig. Här skiljer sig sedan de som ser landets litenhet och svaghet som anledning att fly in i Natos kärnvapenfamn från dem som nostalgiskt blickar tillbaka och drömmer om ett neutralt, alliansfritt och självständigt Sverige. All nostalgi är dock förskönade minnen. Trots Palmes hårda kritik mot USAs krigföring i Vietnam, trots goda svenska insatser för internationella överenskommelser om nedrustning, så hade Sverige under det kalla kriget ett nära samarbete med USA vad gäller spioneri mot öst och utveckling av vapenteknik.

EU kommer antingen att sprängas av inre motsättningar eller gå vidare till att bli en allt fastare europeisk stat. I den

knappast Stefan Löfven. Man drog sig inte heller för att använda den goodwill Sverige fått genom solidaritetsrörelsen med kampen mot apartheid i Sydafrika för att förmå sydafrikanerna att köpa Jas-plan. De nära banden mellan svenska och brasilianska metallfacken, som knöts på militärjuntans tid, utnyttjades i samma syfte. När socialdemokraten Margareta Winberg blev ambassadör i Brasilien kvittrade hon glatt till pressen att hon skulle få brasilianarna att köpa Jas. Vapentillverkningen är idag alleuropeisk eller amerikansk-europeisk. All produktutveckling i detta människans självmordsprojekt sker inom och genom multinationella storbolag. Det finns ingen svensk vapenindustri. Bofors är engelskt. Jas-planen flyger inte en meter utan sina

har inaveln som sitt framtidsmål, biologisk och kulturell inavel!

Men Sverigedemokraterna har – i likhet med sina föregångare och läromästare – en väl utvecklad förmåga att spela på känslor. Det finns också ett område inom politiken där alla låter känslorna styra över förnuftet och det är försvarspolitik. Vårt behov av trygghet är grunden. På den läggs sedan dyrkan av dådkraft och manlig styrka, både på det personliga planet och överfört till tekniska lösningar. Den eviga motpolen till trygghetsbehovet – vår längtan efter äventyret – får också sitt när krigsmakten rekryterar till insatser ute i världen.

När försvarsfrågan kommer uppstickande som ett u-båtsperiskop, utgår argu-

processen träder gemensam utrikes- och säkerhetspolitik fram långt tidigare – och tydligare – än samordning av exempelvis skatter och sociala förmåner. Efter en viss inledande tvekan om vilka former den rent militära delen av den europeiska staten skulle ta, har det blivit klart att Nato, genom sin utvidgning österut, fått den rollen. Utrymmet för en ”svensk” försvarspolitik håller på att försvinna.

Kristdemokraternas gamle patriark Alf Svensson deltog för några år sedan tillsammans med bland andra Stefan Löfven i en propagandakampanj för vapenexporten. Han försvarade sitt stöd till vapenproduktion i Sverige, och exporten, med att vi för att kunna behålla vår neutralitet inte kunde göra oss beroende av fransk eller engelsk vapenindustri. Svensson var kanske gravt okunnig när han gjorde denna, förmodligen välbetalda, drängtjänst åt den multinationella krigsindustrin – men

USA-tillverkade delar.

Den kampanj som drivs mot vapenexport till diktaturer är bra eftersom den riktar uppmärksamhet på frågan om krig och fred, men nya lagregler lär inte stoppa någonting. De gamla reglerna, som var resultatet av en kraftig folklig opinion, är också fina – men vad hjälpte det? Dödens köpmän hittar kryphål och tar omvägar. Branschen är känd för sina saftiga mutkonton och krigsmaterielinspektören Algernons död på tunnelbanespåret hänger kvar som en kuslig skugga.

Vapenexporten stoppas först när krigsindustrin ställs om till civil och för människan nyttig produktion.

En stor del av den svenska vänstern blickar nostalgiskt tillbaka på ett förlorat folkhem, som i drömmen även hade ett demokratiskt folkförsvar. Vänsterpartiet vill ha tillbaka den allmänna värnplikten, dessutom pansarfeministiskt förstärkt

EN ARTIKEL AV ÅKE ERIKSSON

Artikelförfattaren är medlem i Socialistiska partiet

Fredsläger vid den brittiska Nato-basen Greenham Common

med skyldighet även för kvinnorna att döda på statens order.

Ett alliansfritt, neutralt och självständigt Sverige, starkt nog att skydda svenska statens territorium med militära medel, förutsätter att landet isolerar sig politiskt och ekonomiskt. Dessutom måste svenska staten då bygga upp en egen vapenindustri. Förebilder finns – i Nordkorea och det dåtida Albanien under Enver Hoxha.

STATENS KÄRNA

När vänsterpartistiska politiker talar försvarspolitik är klassamhället plötsligt borta. Staten har blivit ett allomfattande ”vi” och ingen vill längre kännas vid den tid då man betraktade Sverige som ”en liten men hungrig” imperialistisk stat. När och hur den upphörde att vara det kan ingen förklara.

Det som kom att bli den moderna staten började en gång när stormän och rövarhövdingar krigade mot varandra. Folket kring riddarborgarna erbjöds skydd innanför murarna när anfall kom och de tvingades till dagsverken som ersättning för beskyddet. När en av rövarhövdingarna lyckades bli herre över flera andra kallades han kung och slogs i sin tur mot andra kungar. Folket levererade skatter och soldater. På 1800-talet tillkom tanken att man skulle inkludera alla som talade samma språk och såg ungefär likadana ut i en och samma stat. Det är bara det att

varje gång man samlar ett folk i en stat så delar man på minst två andra.

Nationalstaten blev arenan för arbetarrörelsens kamp för demokrati och välfärd. Staten förändrades, fick nya mjukare uppgifter, men den hårda kärnan finns kvar. I ett minnesprogram i TV om Anna Lindh uttryckte Carl Bildt detta ganska bra. Han beskrev hur Anna Lindhs världsbild och vänsteridéer fick sig en törn när hon blev utrikesminister och på utrikesdepartementet fick lära sig vad det hela egentligen handlar om. Statens hårda kärna – med krigsmakt, säkerhetspolis och hemlig diplomati – är i händerna på det härskande rövarbandet, storfinansen. Den har aldrig varit och kommer aldrig att kunna vara redskap för omställning till ekonomisk demokrati eller till ekologiskt hållbar produktion och distribution. Den militära verksamheten är en av planetens värsta miljöförstörare. Den insikten har miljöpartisterna haft, men den förträngdes när de fick upp vittringen på ministerposter och statsrådspensioner.

Länge rustade Sverige för ett krig som redan hade varit, infanterister cyklande omkring i skogarna och tränade sådant som ”hade fungerat utmärkt i finska vinterkriget”. När jag gjorde min värnplikt på sjuttioalet förklarade befälen att tanken var att vi skulle hålla stånd mot ryssen i högst en vecka. Sedan skulle hjälp komma från den andra sidan. Även om Sverige var

alliansfritt och ”syftande” till neutralitet i krig, visste hela tiden USA/Nato och den svenska statsledningen var de hade varandra.

Efter ”murens fall” behövde Nato inte längre Sverige som stötdämpare mot angrepp från öst. Ny teknik och nya sätt att föra krig krävde en ny organisation. Regementen lades ned. Värnplikten togs bort. Tidningen *Armén* nytt ömsade skinn och blev *Insats och försvar*. Försvarets tolkskola var inte längre inriktad enbart på ryska språket utan satsade på arabiskan och persiskan. Det var dags för det nya insatsförsvaret. Det var inte längre Sveriges gränser och territorium det gällde. Nu skulle svenska intressen försvaras, intressen som ”vi” delar med de andra i ”vår” del av världen.

Det moderna insatsförsvarets hjältar måste vara snabba och flexibla yrkesmän. De måste vara samtränade med sina vapenbröder i Nato. I Afghanistans berg och vid bombningarna av Libyen visade vi att ”det svenska stålet biter” och fick med beröm godkänt av Pentagon. Nato övar flygbombning i Lappland på ett område lika stort som Blekinge.

NATOOMRÖSTNING?

Var är oppositionen mot allt detta? Fredsrörelsen är i dag svagare än på mycket länge. En förklaring kan vara att det saknas ett konstruktivt program i försvarsfrågan. Så här skrev den franske revolutionären Daniel Guérin 1945 i ett förord till sin bok om fascism och storfinans: ”Antifascismen kan aldrig segra så länge den fungerar som svansen på den borgerliga demokratins drake. Varning för ’anti’-formler. De är alltid otillräckliga eftersom de är rent negativa. Man kan inte besegra en princip om man inte mot den ställer en annan princip – en överlägsen princip. ... Den borgerliga parlamentarismen erbjuder bara en karikatyr på demokrati, mer maktlös och korrupt än någonsin. Lurad och nedslagen vänder världen sig till den starka staten, till mannen sänd från himlen, till ’ledarprincipen’. På idéplanet

kommer fascismen att besegras först den dag då vi för mänskligheten uppvisar och genom exempel gör en ny sorts mänsklig styrelseform segerrik, en äkta demokrati, komplett, direkt, under vilken alla producenter deltar i förvaltningen av tingen.”

Detta resonemang gäller alla samhällsfrågor. En ”Nej-rörelse” utan eget positivt program för framtiden kommer inte att få något bredare gehör. Men samtidigt måste vi säga NEJ nu när Sverige är på vippen att ta steget in i de imperialistiska krigens och kärvapenhotets sammanslutning, Nato. Röster höjs för för en folkomröstning i Natofrågan. Bra, låt oss driva en kampanj för det. Äntligen kommer då frågan om krig eller fred i fokus. Försvarsfrågan har annars alltid hållits utanför valrörelserna. Alla partier har varit överens och ingen har drivit avrustningskravet. Vänsterpartiet invände till exempel mot några detaljer i alliansens första krigsbudget och ville reducera den med endast en tiondel.

En kampanj för folkomröstning kan nog bara vara helt enig om just omröstningskravet. På nej-sidan kommer vi höra många olika röster: Några kommer att föra fram sin dröm om ett svunnet folkhem med folkförsvar. Några vill anlägga ett klassperspektiv i så ren och destillerad form att få fattar vad de pratar om. Andra åberopar guds bud ”du skall icke dräpa”, och så vidare. En nej-sida i en folkomröstning kommer inte att kunna enas om ett gemensamt försvarsprogram. Det är heller inte nödvändigt. Hellre enighet i mångfald än splittring i enfald!

Hur skulle då ett svenskt försvar utformas för att möta inte bara militära hot utan även de som exempelvis klimatförändringarna ställer oss inför? Några vänner i Eskilstuna och Södertälje fick veta att jag höll på att skriva den här texten och de skickade mig följande utkast till ett försvarsprogram för en ny vänster. De har åstadkommit en bra utgångspunkt för ett fortsatt tankeutbyte bland socialister och andra fredsvänner. ★

SVERIGE OCH NATO

Efter Sovjetunionens upplösning 1991 gick också Warszawapakten i graven. Det naturliga hade nu varit att dess militära motpart, Nato, också upplöstes. Utvecklingen gick dock i en helt annan bana och organisationen antog en än mer betydelsefull roll. Man utvidgade sig österut och integrerade bland annat de tidigare sovjetiska satellitstaterna och de baltiska staterna i sin organisation. Idag består Nato av 28 medlemsländer. Dessutom har det skapats ett organ av formellt icke-anslutna

stater, det så kallade Partnerskap för fred (PFF), som samarbetar nära med Nato. PFF har idag 21 medlemsländer. Lagom till femtioårsjubileét 1999 ändrade därefter Nato i sin stadga. Från att tidigare inte fått föra krig utanför sina medlemsstaters gränser tillerkände man sig nu rätten att utföra militära operationer över hela jordklotet. Efter det har Nato varit stridande part i Jugoslavien och Afghanistan.

Sverige samarbete med Nato har efter det kalla krigets slut blivit allt intensivare. År 1994 gick vi med i PFF, efter ett riksdagsbeslut där alla partier

var överens, varefter Sveriges militärövningar med Nato avlöst varandra med täta intervaller. Sedan 2004 kan också Nato-länder hyra i sig på ett träningsområde i Norrbotten till ytan lika stort som Belgien, ett område där även Israel utprovat ny vapentechnologi. År 2013 enrollerade sig också Sverige – med åtta JAS-Gripenplan, ett minröjningsfartyg och två korvetter – i Natos snabbinsatsstyrka. De svenska enheterna kommer här att ingå i den andra linjen, det vill säga de förstärkningsförband som ska kunna sättas in efter 30 dagars strider.

På den inslagna linjen av allt intimare samarbete med Nato undertecknade regeringen Reinfeldt i augusti 2014 det så kallade världlandsstödaavtalet. Avtalet ger Nato möjlighet att placera ut trupper och upprätta högkvarter och militärbaser i Sverige såväl i freds- som krigstid. Avtalet måste dock godkännas av riksdagen, där det troligtvis kommer upp till omröstning hösten 2015. Förutom de borgerliga partierna har även socialdemokraterna deklarerat att man ställer sig positiva till detta avtal.

Utkast till ett försvarspolitiskt program

• Upplös krigsmakten! • Återinför den allmänna värnplikten! • Bygg ett icke-vålds-försvar!

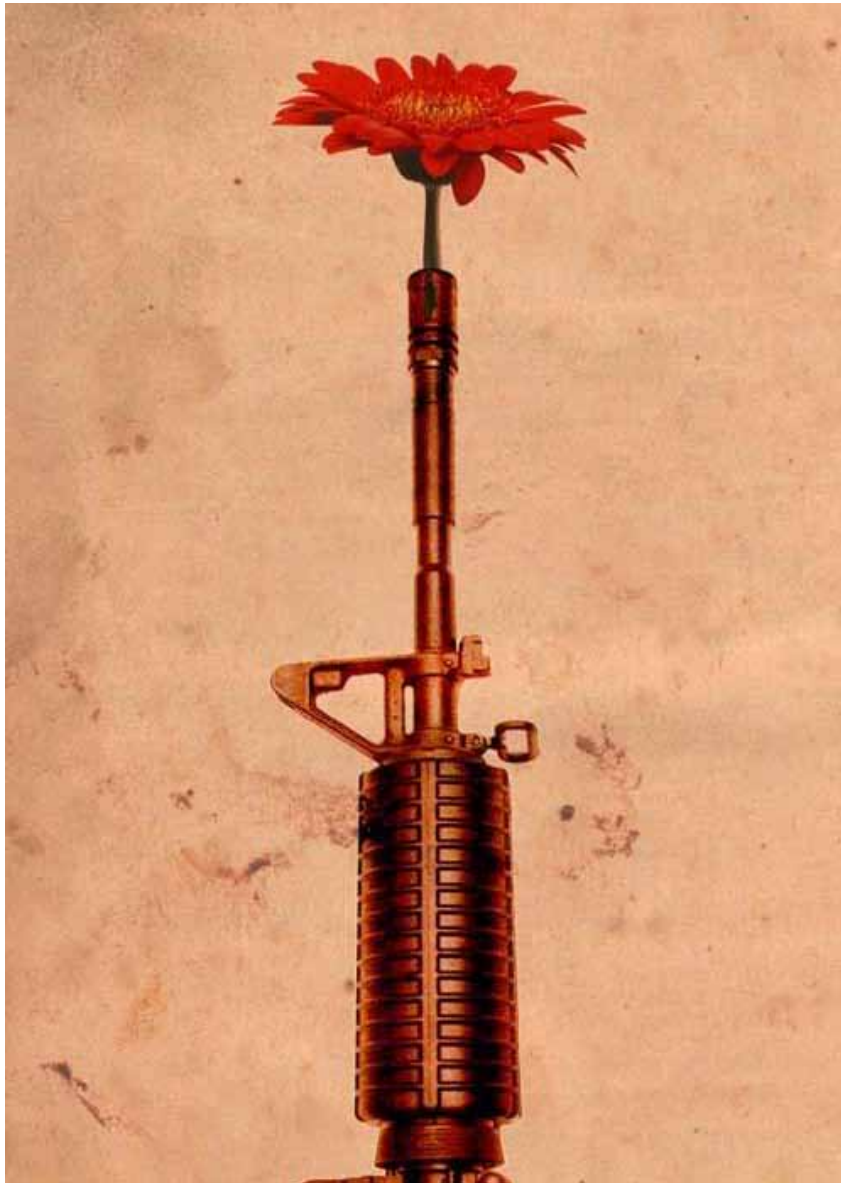
Krigsmakten i det moderna Sverige var under mer än hundra år (1901-2010) baserad på allmän värnplikt för män. Idag har Sverige en krigsmakt som bygger på utbildning och rekrytering av yrkessoldater. Vi vill att krigsmakten i Sverige ska upplösas. Den är idag helt inriktad på aktioner inom ramen för de väst-kapitalistiska staternas gemensamma insatser på olika håll i världen. Den utgör dessutom ett potentiellt hot som möjligt redskap för reaktionära antidemokratiska krafter i vårt eget land. Vi vill återinföra den allmänna värnplikten, men inte som bas för en krigsmakt. Vi vill varken ha en armé, en flotta eller ett flygvapen. Vi vill att det i Sverige byggs upp ett försvar baserat på icke-våld.

Vi är av den bestämda uppfattningen att ett försvar byggt på icke-våld för det svenska folkets stora flertal är den bästa försvarsorganisationen. Detta av flera skäl:

1. Ett sådant försvar skulle inte kunna användas av reaktionära krafter för att med våld angripa folkliga organisationer och demokratiska institutioner.
2. Ett sådant försvar skulle kunna användas av folket för att slå tillbaka reaktionära krafters försök till angrepp på folkliga organisationer och demokratiska institutioner.
3. Ett sådant försvar skulle inte kunna sättas in som stöd för väst-kapitalistiska våldsamma aktioner runt om i världen.
4. Ett sådant försvar skulle inte behöva dyra stridsflyplan, tanks, robotar och ubåtar. Vilket skulle innebära stora besparingar för samhället.
5. Ett sådant försvar skulle medföra att tekniker och arbetare inom vapenindustrin skulle få möjlighet att istället arbeta inom produktionsgrenar som är viktiga och nyttiga för samhället.
6. Ett sådant försvar skulle överhuvudtaget inte kunna användas för att anfalla någon annan stat; och därför inte heller kunna ses av någon som ett hot.
7. Ett sådant försvar skulle medföra att i händelse av att Sverige angreps av något av de kapitalistiska makterna (USA/NATO, Ryssland, Kina, Japan ...) skulle den materiella förstörelsen i Sverige bli minimal jämfört med följderna av en väpnad konfrontation.
8. Ett sådant försvar skulle spara tusentals människoliv. Civilbefolkningen skulle däremot utsättas för mycket lidande och död vid en krigisk ockupation.
9. Ett sådant försvar skulle också innebära att många unga kvinnor och män (soldater) inte slaktas i ett krig, vars enda syfte (från "svensk sida") skulle vara att i något militärblocks intresse fördröja en ockupation av Sverige med några dygn.
10. Ett sådant försvar skulle också spara väldigt många liv bland soldaterna i den anfallande/ockuperande krigsmakten. Unga kvinnor och män som vid en krigisk konfrontation skulle ha dödats av den svenska krigsmaktens vapen. Att dessa liv sparats innebär också att djup sorg och förtvivlan besparats många människor i det land vars krigsmakt anfallit Sverige. Detta är något värdefullt i sig. Dessutom innebär det att sorg och förtvivlan inte kan

utnyttjas propagandistiskt av den anfallande makten för att bygga upp hat mot folket i Sverige. Grunden för aggressiv nationalism undanrycks.

11. Ett sådant försvar skulle genom undvikande av förluster av liv bland den anfallande maktens soldater innebära att bitterhet och hämndlystnad bland soldater i den anfallande krigsmakten inte kan uppstå;

och inte kan utnyttjas av den anfallande maktens politiska och militära ledning.

12. Ett sådant försvar skulle, genom att unga kvinnor och män inte tvingats döda och lemlästa, innebära att traumatisering och brutalisering av människor undviks.

13. Ett sådant försvar skulle *inte* innebära att ickevålds-kämparna förskonas från förluster. Angriparnas ledning kan säkert i flera fall ge order om drakoniska straffexpeditioner och brutala aktioner. Offer kommer med stor säkerhet att krävas. Därför ställs mycket höga krav på icke-våldskämparnas moral, sammanhållning och disciplin. Vilket naturligtvis i motsvarande grad ställer mycket höga krav på utbildningen av ickevåldsförsvarets alla kämpar. Dock kommer omfattningen av förluster bland kämparna och civilbefolkningen i övrigt (som barn och gamla) inte att vara mer än en bråkdel av de förluster som en konventionell militär konfrontation skulle föra med sig. Och i motsvarande grad innebär därför ett icke-våldsförsvar en oerhörd kvantitativ reduktion av traumatiseringar och destruktiva drabbande psykiska följder. Grogrunden för uppkomsten av hatspiraler begränsas radikalt.

14. Ett sådant försvar innebär att då en angripande makt ockuperat Sverige är det svenska försvaret fortfarande intakt och oskadat. Det är när ockupationen genomförts som striden inleds! Denna icke-våldsstrid är inte bara oändligt mycket fördelaktigare av moraliska skäl. Icke-våldsmetoden är också effektivare än ett konventionellt krigiskt alternativ.

Och därmed kan ett välorganiserat ickevåldsförsvar också vara mycket mer avskräckande!

ORGANISERINGEN AV ETT EFFEKTIVT ICKE-VÅLDSFÖRSVAR

Vi vill att ickevåldsförsvaret baseras på allmän värnplikt för alla vuxna medborgare. Systemet ska innefatta en grundutbildning, omfattande ett år för alla unga kvinnor och män som fyllt 18 år och lämnat gymnasieskolan. För befäl och specialister kan en tvåårig utbildning vara rimlig.

Ett fungerande ickevåldsförsvar kräver en strikt organisation, kreativitet, disciplin och mycket mod. Grundutbildningen skall ske på särskilda utbildningsorter, där ungdomar från landets olika delar blandas. Försättningsutbildningen och repetitionsövningarna sker på hemorten. De värnpliktiga skall utbildas i organisering av demonstrationer, strejkorganisering, kommunikationsmetoder, underjordiskt organisationsarbete, sabotage, och så vidare. Kort sagt metoder syftande till att bidra till nedbrytande av angriparens kapacitet.

Av oerhörd vikt är förhållningssättet gentemot angriparens soldater och lägre

befäl. Ett effektivt icke-våldsförsvar måste konsekvent sträva efter att upprätta en god kontakt med fiendens fotfolk. Kommunikationen måste präglas av mänsklig förståelse och en strävan efter vänliga relationer. Och någon propagandistisk demonisering eller avhumanisering av motsidans soldater får aldrig förekomma! Hatfulla propagandistiska utfall utifrån nationalitet och dylikt måste vara totalt bannlysta. Förståelse och vänlighet är de effektiva vapnen i förhållningsättet till motsidans fotfolk.

Motståndarens soldater skall mötas med uppmaningar till ordervägran, desertering och uppror mot sina överordnade. En fotsoldat på angriparsidan skall veta att hen aldrig behöver frukta att bli dödad eller utsättas för väpnat våld. Därigenom undandras den psykologiska grunden för soldaternas benägenhet till våld; som i alla krig i väldigt hög grad handlar om rädsla, personlig förtvivlan och hämndkänslor. Att döda och misshandla människor som själva konsekvent vägrar att använda våld, är för alla normala människor förenat med outhärdliga skuldkänslor. Vetskapen om att den andra sidan varmt kommer att välkomna desertörer kommer att leda till avhopp. Nästa steg blir att det mod och den humanism som den andra sidan uppvisar kommer att smitta av sig på angreppssidans soldater; och leda till ordervägran samt uppror.

Icke-våldsförsvarets taktiska huvudlinje är att bekämpa uppkomsten av våldsspiraler och att därmed ointetgöra angriparens försök att motivera sitt fotfolk till våldsdåd.

Genom strejker, demonstrationer och olika former av sabotage skall angriparens organiseringsförsök lamslås. Sabotagen skall konsekvent vara riktade endast mot materiella mål.

Icke-våldsförsvaret ställer oerhört höga krav på varje deltagare. Därför måste utbildningen vara mycket ambitiös. En stark humanistisk grunduppfattning måste förenas med en djup insikt om disciplinens och kreativitetens betydelse. Stort mod och oerhört stark tillit måste genomsyra organisationen. Värnpliktsutbildningen måste därför ses inte minst som en djupt humanistisk skolning av varje ungdomsgeneration. En skola i internationalism, solidaritet, självkontroll, offerberedskap och respekt för alla medmänniskors liv.

Icke-våldsförsvaret är ett modernt försvar. Ett antiauktoritärt försvar och ett försvar som pekar fram mot en kommande tid, då inga försvar överhuvudtaget skall behövas. Väl organiserat är det i alla avseenden effektivare än varje krigiskt alternativ.

Överhetens förespråkare av krig och våld har aldrig en sekund brytt sig om de drabbade människornas lidande och sorg. För dessa herrar är förespråkandet av ickevåld en absurditet. För oss är dödandet och förödandet en absurditet. För dessa herrar är solidariteten något som de vill bryta ned med våld och förtryck. För oss är solidariteten medlet för besegrandet av våldets och förtryckets mörka krafter.

Antimilitarister i Eskilstuna och Södertälje, genom Tomas Widén.

SOLIDARISK NATUR?

– om själviska gener och människans biologiska grundval

Påståenden om människans natur är ett av samhällsideologins mest kraftfulla retoriska verktyg – alltid stödjande sig på förment vetenskapliga sanningar. I sin senaste bok spårar Göran Greider hur greppet använts politiskt genom historien och väljer att själv göra bruk av det i en plädering för solidaritet. Biologen Erik Svensson utvärderar Greiders ansats.

Välåret 2014 kom en liten essä-bok ut på Ordfronts förlag av den produktive och välkände vänsterdebattören Göran Greider. Titeln provocerar: *Den solidariska genen*. Det är inte svårt att förstå att titeln är en kritisk blinkning mot den populärvetenskapliga författaren Richard Dawkins evolutionsbiologiska bestseller från 1976 *Den själviska genen*¹ som än idag är kontroversiell i vissa kretsar och ofta väcker heta känslor. Greider driver tesen att människan till stora delar är en solidarisk, egalitär och generös varelse; egenskaper som modern evolutionsbiologisk och antropologisk forskning ger visst empiriskt stöd för som delvis grundade i vår biologiska natur.²

Greider tar med oss på en lång idéhistorisk resa, som börjar med den brittiske filosofen Thomas Hobbes på 1600-talet och dennes pessimistiska bild av det underliggande naturtillstånd av "allas krig mot alla", som döljs av samhällskontraktet och där civilisationen ständigt hotas av människans inneboende själviskhet och ondska. Vi får sedan möte de brittiska evolutionsbiologerna Charles Darwin och Thomas Henry Huxley på 1800-talet, filosofen Herbert Spencer, psykoanalysens fader Sigmund Freud, resenären Bruce Chatwin och naturforskaren och biologen Konrad Lorenz. I modern tid möter vi förutom nämnde Richard Dawkins till exempel primatforskaren Frans de Waal, som forskar på evolutionen av moral hos våra närmaste släktingar och andra djur. Greider blandar friskt korta idéhistoriska essäer, allmänna funderingar över det politiska tillståndet i Sverige, med fina naturbetraktelser som vävs samman av bokens genomgående röda tråd som är evolutionsbiologins relation till de politiska diskussionerna och synen på människan.

PESSIMISTISK BIOLOGI

Han visar att det historiskt har funnits ett starkt pessimistiskt och i vissa fall djupt konservativt drag bland samhällsdebattörer som grundat sin människosyn på biologin och naturen. Detta pessimistiska drag spårar Greider idéhistoriskt tillbaka ända till Hobbes, men han tycker sig även

se det hos Huxley ("Darwins bulldog"), Lorenz och i mer modern tid även hos Dawkins. Gemensamt för många av dessa tänkare är uppfattningen att naturen huvudsakligen är en arena för konflikter, och i vissa fall våldsamma sådana.

Detta brutala naturtillstånd kan man (oavsett om denna natursyn är sann eller ej) förhålla sig negativ eller positiv till. Ultraliberalen Spencer tog denna natursyn som utgångspunkt för sin ökända doktrin om socialdarwinism. Spencer hyllade konkurrensen och utslagningen

tas idag av många, kanske de allra flesta, samhällsdebattörer som vill undvika att göra det så kallade "naturalistiska misstaget" – det vill säga att dra slutsatsen att såsom tillvaron är, så bör den också vara.

EUGENIK

Greiders bok har väckt debatt, med både positiva och negativa recensioner. Biologen och författaren Fredrik Sjöberg, knappast en vänsterdebattör, utan snarare något värdekonserverativ, välkomnar Greiders omfamnande av biologin.³ Sjö-

Bild: Nina Hemmingsson

av de svaga sågs som en renande process i utvecklingen mot ett allt bättre samhälle. Det är ingen tillfällighet att Spencer också var den som myntade uttrycket "survival of the fittest", en olycklig term som dessvärre Darwin själv anammade i senare upplagor av sitt banbrytande verk *Om arternas uppkomst*. En diametralt motsatt slutsats, men delvis grundad i samma natursyn som Spencer, är istället den som Richard Dawkins företräder: från naturen kan vi inte förvänta oss någonting gott alls, och vi måste därför vara beredda att bygga samhället på någon form av moral som ligger bortom "nature red in teeth and claw". Dawkins uppfattning omfat-

berg påpekar att stora delar av vänstern (från socialliberaler och vänsterut) har haft en alltför negativ syn på tankar om människans natur och evolutionsbiologin. Misstänksamheten från vänsterns sida mot evolutionsbiologiska teorier om människans natur har dock befogade historiska rötter, vilket ju kan illustreras med Spencers socialdarwinism – socialliberalismens onda kusin i den liberala idétraditionen.

Drygt ett halvsekel efter socialdarwinismen uppkom nästa fasansfulla ideologiska högerprojekt som använde sig av (kvasi) vetenskapliga argument och hänvisade till Darwin: eugeniken (rashygien) som

EN ARTIKEL AV ERIK SVENSSON

Artikelförfattaren är professor i zoöekologi evolutionär ekologi vid Lunds universitet. Han har tidigare medverkat i Röda rummet (se noter).

utvecklades till sin mest extrema form i Nazityskland. Till skillnad från socialdarwinismen, som ju politiskt var en extrem liberalism där marknadskrafterna skulle få utvecklas så fritt som möjligt utan statens inblandning, så förespråkade många eugeniker snarare en stark stat, ofta (men inte nödvändigtvis) en fascistisk eller nazistisk sådan. Denna starka stat skulle genom eugeniken säkra ”rasens” och därmed ”nationens” genetiska renhet. Greider påpekar i detta sammanhang att österrikaren Konrad Lorenz inte bara entusiastiskt omfamnade nazismen utan kanske aldrig helt övergav sin nazistiska övertygelse under resten av sin levnad. Alla seriösa och historiskt medvetna biologer bör givetvis känna till dessa och andra politiskt katastrofala historiska ställningstaganden bland vissa ledande biologer. Dessa nödvändiga insikter förminskar givetvis inte Lorenz vetenskapliga insatser som grundare av etologin – läran om studiet av djurens beteenden – för vilket han välförtjänt 1973 belönades med Nobelpriset i Fysiologi eller Medicin, tillsammans med Niko Tinbergen och Karl von Frisch.

Greider kunde även ha nämnt att den geniale brittiske populationsgenetikern Ronald Fisher även han var starkt högerorienterad och en varm förespråkare för eugenik, liksom på hemmaplan den världsledande svenske, och tyskvänlige, genetikern Herman Nilsson-Ehle, som hade klara nazistiska böjelser. Inte minst dagens forskande biologer bör alltid hålla i minnet att vetenskaplig genialitet och politiskt omdöme inte behöver gå hand i hand, och ofta inte gjort det.

ALTRUISM

Det är dock ett misstag att tro att evolutionsbiologiska argument inte utnyttjas av högerkrafter även i modern tid. Greider exemplifierar detta med makarna Jan och Birgitta Tullbergs högerpolitiska pamflett från 1994: *Naturlig etik – en uppgörelse med altruismen*.⁴ Zoologiprofessorn Birgitta Tullberg och ekonomen Jan Tullberg drev där tesen att altruism var något ”onaturligt” och att vi istället borde bejaka människans själviska natur, som var grundad i vår biologi. Altruismen utmålades som en kulturell fernissa som påtvingats människan genom kristendomen och socialismens negativa inverkan. Makarna Tullberg drog sig inte ens för att visa viss förståelse för Franco-sidans reaktionära uppror mot den demokratiskt inrättade republiken i spanska inbördeskriget. Häpnadsväckande nog publicerades denna grova högerpolitiska pamflett med ekonomiskt stöd från Naturvetenskapliga Forskningsrådet (NFR), vilket visar att politisk utnyttjande av (skenbara) biologiska argument inte upphörde efter andra världskriget, utan förekommer än i våra dagar (om någon nu tvivlat på detta).

Förklaringen till att makarna Tullbergs bok kunde publiceras i Sverige med stöd från NFR var med största sannolikhet ett lobbyarbete av två borgerligt sinnade professorer, även de med högersympatier: Staffan Ulfstrand (professor emeritus i Zoökologi på Uppsala Universitet) och Torbjörn Fagerström (professor emeritus

i Teoretisk ekologi vid Lunds Universitet). Tullberg, Ulfstrand och Fagerström bidrog alla till att etablera Richard Dawkins tankar i svensk evolutionsbiologi, framförallt inom den snabbt växande beteendekologin. Dessvärre bidrog de därmed till att ”dawkinismen” i Sverige fick en olycklig politisk inramning från första början. Som i få andra länder har den Den själviska genen här närmast fått en okritisk kultstatus i vissa kretsar. Den dogmatism som Dawkins 1976 gav uttryck för i sitt avvisande av selektion på högre nivåer upprepades som ett eko av Torbjörn Fagerström 1988 i en artikel i *Forskning och Framsteg* med titeln Fyra missuppfattningar om evolutionsteorin, där det kategoriskt fastlogs att selektionen aldrig kunde verka på högre nivåer än individerna eller generna.⁵ Ytterligare en svensk populärvetenskaplig författare med tydlig högeragenda var Svante Folin som 1983 gav ut boken *Den påklädda apan*.⁶ Folin argumenterade där för ”fernisseteorin” som varit förhärskande i den evolutionära psykologin. Endast en tunn fernissa av kultur tros skydda människan från att utvecklas till en renodlad egoist, där samhället oundvikligen kollapsar när hennes sanna själviska underliggande natur släpps fri. Hobbess 1600-tals dystopi igen alltså – denna gång i en svensk populärvetenskap på 1980-talet.

METAFORER

Jag skulle dock vilja problematisera begreppet den Den själviska genen, och den delvis missriktade kritik som jag menar att Greider och många andra riktat mot Dawkins. Dawkins var redan från början noggrann med att betona att ”självisk” var en metafor. Gener har inga känslor eller beteendedispositioner, de bara är. Inom psykologin och i det vardagsmässiga språkbruket människor emellan så syftar ordet självisk däremot oftast på intentioner. Dawkins använde dock ordet i en helt annan bemärkelse: självisk syftade på effekterna av generna, inte några intentioner. Själviska gener, i Dawkins bemärkelse, är alltså bara gener som förmerar sin egen spridning, även om det sker på bekostnad av andra gener. Kritik kom dock senare att riktas mot Dawkins från vänsterkretsar, för att han med sin terminologi och val av metaforen ”självisk” skulle ha legitimerat nyliberala ekonomiska teorier, en kritik Greider delvis upprepar i sin bok. Legitimeringen av ”fri” konkurrens på marknaden, utan statlig inblandning, som recept att bygga ett gott samhälle är dock aldrig något som Dawkins själv förespråkade. Dawkins, som själv befinner sig något till vänster om mitten, har bemött kritiken i bland annat en TV-intervju⁷ där han sa sig blivit totalt överraskad över att libertarianer på högerkanten utnyttjat hans bok för politiska syften. Dawkins själv har alltid betonat att ”självisk” aldrig varit avsett som någonting annat än en deskriptiv metafor för hur det naturliga urvalet fungerar, inte ett recept på hur samhället bör organiseras.

I hans nyutkomna och mycket läsvärda självbiografi framgår det intressant nog att hans egen förläggare 1976 faktiskt avrådde honom från att använda termen

”självisk” och istället föreslog den alternativa boktiteln *Den odödliga genen*.⁸ En annan alternativ titel hade varit Den altruistiska organismen, vilket kanske hade varit mer passande, eftersom Dawkins bok snarast handlar om hur samarbete mellan individer kan utvecklas genom naturligt urval på gennivå. Sett i backspegeln, och givet de välkända vetenskapsfilosofiska problemen med metaforer och de missförstånd som ordet ”självisk” uppenbarligen gett upphov till, så förefaller någon av dessa alternativa titlar ha varit bättre – vilket Dawkins senare faktiskt medgett.⁹

Gener kan alltså varken vara själviska eller solidariska – i den mening som vi normalt lägger i orden i mänskliga sammanhang. Gener har givetvis inga intentioner, de bara är. Därför är såväl Dawkins slagkraftiga metafor från 1976 som Greiders boktitel 2014 båda missvisande. Greider har ju inte skrivit en bok

som handlar om gener, utan om snarare om människor och solidaritet. Greiders retoriska grepp – att travestera Dawkins provocativa boktitel – blir därför något vilseledande, men hans val av titel säger något intressant om vilket enormt genomslag Dawkins bok fick i den politiska debatten – oavsett om detta genomslag var välförtjänt, oförtjänt eller rentav orättvist.

Om nu metaforen självisk inte varit så lyckad – annat än genom den uppmärksamhet som termen väckte långt utanför den evolutionsbiologiska diskussionerna – så uppstår frågan om evolutionsbiologin kan klara sig utan denna metafor och istället kan förlita sig till andra begrepp? Mitt eget högst personliga svar på den frågan är ”Ja”. Jag baserar detta på det faktum att allt färre unga evolutionsbiologer idag verkar ha läst Dawkins, och ändå förmår att bedriva slagkraftig forskning. Dawkins bok var viktig på sin tid för att göra upp med den naiva gruppselektionism som dominerade på 1960- och 1970-talen. En tid då djur i TV-program och populärvetenskaplig litteratur ofta utmålades som agerande för ”artens bästa”, utan kritiska reflektioner kring de evolutionära konflikterna mellan selektion på olika nivåer mellan artens, gruppens, individernas och genernas långsiktiga evolutionära ”intressen” (för att använda en annan,

något antropocentrisk, metafor).

Centralt i Dawkins resonemang var att selektion på gennivå och selektion på gruppnivå ofta befinner sig i konflikt. Selektion på gruppnivå kan gynna altruistiska beteenden som arbetar för gruppens långsiktiga bästa, medan på gen- eller individnivå så gynnas alltid själviskhet, som inte nödvändigtvis sammanfaller med artens eller gruppens gemensamma bästa. Som ett resultat av denna konflikt mellan selektionsnivåer uppstår problemet med så kallade ”free riders” eller ”fus-kare”. I Dawkins strikt genselektionistiska värld så ”vinner” alltid selektionen på lägre nivåer, eftersom grupper av altruister riskerar att invaderas av själviska gener eller individer, antingen genom mutationer eller genom immigration från andra grupper. Dawkins trodde sig en gång för alla ha dödförklarat gruppselektion som process, en tämligen extrem ståndpunkt som inte ens hans stora förebild Ronald Fisher omfattade. Idag är dock Dawkins strikta genselektion inte längre allenarådande inom frontforskningen i evolutionär biologi.¹⁰

I sin bok visar Greider också att det finns, och länge har funnits, många goda darwinister och biologer som ifrågasatt Huxleys, Spencers och Dawkins ensidigt pessimistiska syn på människans natur. Dessa alternativa historiska röster inkluderar den legendariske geografen, biologen och ryske anarkisten Pjotr Kropotkin som utvecklade idéerna om ”inbördes hjälp”. Kropotkin var något av en föregångare till senare forskning om hur så kallad reciprok altruism kunde utvecklas.¹¹ I mer modern tid så har evolutionsbiologin blivit avsevärt rikare och mer nyanserad som forskningsdisciplin sedan Dawkins bok kom ut. Det ultrareduktionistiska genselektionsperspektivet som så länge dominerat i bland annat Sverige genom Fagerströms, Tullbergs och Ulfstrands alltför stora inflytande har numera ersatts av en mer sofistikerad och nyanserad evolutionsbiologi som även omfattar flernivåselektion, genetiska begränsningar och historiska faktorer.

Sammanfattningsvis så är Greiders bok inte problemfri, och det är lätt att hitta invändningar. Det är inte en vetenskaplig bok, och knappast heller en populärvetenskaplig sådan, men därmed följer inte att den bör ses som ovetenskaplig. Jag håller långt ifrån alltid med Greider, i synnerhet inte när hans optimism om de senaste evolutionsbiologiska forskningen nästan ger intrycket att socialismen är ett mer ”naturligt” tillstånd än andra samhällssystem, eftersom Homo sapiens (åtminstone delvis) är medfött solidarisk. De ryggmärgsreflexmässiga negativa reaktioner jag har sett mot Greiders bok i vissa sekulära kretsar i Sverige där Dawkins fortfarande okritiskt hyllas som en slags husgud har dock övertygat mig om att den behövs. Om inte annat för att nyansera bilden av vad evolutionsbiologin säger (och inte säger) om människans natur.★

NOTER

1. Dawkins, R. (1976). The Selfish Gene. Oxford University Press.
2. Gavrillets, S. (2012). On the evolutionary origin of the egalitarian syndrome. Proc. Natl. Acad. Sci. USA 109: 14069-14074. Fehr,E., Bernhard,H., & Rockenbach,B. (2008). Egalitarianism in young children. Nature 454: 1079-1022. Svensson, E. I. (2009). Understanding the egalitarian revolution in

human social evolution. Trends Ecol. Evol. 24: 233-235.Svensson, E. & Gustafsson, P. (2010). Homo socialismus? Om biologi, ideologi och möjliga felslut. Röda Rummet:
3. Sjöberg, F. (recension i Svenska Dagbladet, 2 april 2014): www.svd.se/kultur/litteratur/greider-upptacker-biologin_3422856.svd
4. Tullberg, J. & Tullberg, B. (1994). Naturlig etik – en uppgörelse

med altruismen. Lykeion.
5. Fagerström, T. (1988). Fyra missuppfattningar om evolutions-teorin. Forskning & Framsteg.
6. Folin, S. (1983) Den påklädda apan – en polemisk introduktion till sociobiologin. Nordstedt.
7. Intervju med Richard Dawkins: www.youtube.com/watch?v=D1kalxKwYnU&feature=related

8. Dawkins, R. (2013). An appetite for wonder. The making of a scientist. Bantam Press.
9. Dawkins, R. (ibid): sidan 275.
10. se referenser not 2
11. Dugatkin, L. A. (2011). The prince of evolution: Peter Kropotkins adventures in science and politics. CreateSpace Independent Publishing Platform.

OM FLYGANDE BILAR OCH PROFI

Kapitalismen har en oerhörd förmåga att utveckla produktivkrafterna. Trots alla sina brister är systemet därmed i historisk mening progressivt. Detta är i det närmaste axiom inom marxismen som går tillbaka ända till Kommunistiska manifestet. Men stämmer det verkligen i dagens värld? David Graeber rör om bland de förgivet tagna sanningarna.

En hemlig undran svävar över oss, en känsla av besvikelse, ett brutet löfte som vi fick när vi var barn, om hur vår värld skulle komma att bli när vi blev vuxna. Jag syftar inte på de typiska falska löften som ges till barn (om att världen är rättvis, att de som jobbar hårt kommer att bli belönade), utan på ett löfte till en speciell generation – ett löfte till de som var barn på femtio-, sextio-, sjuttio- eller åttiotalet – något som aldrig uttalades som ett löfte, utan som en räkna antaganden om hur vår värld som vuxna skulle vara. Och eftersom det aldrig riktigt artikulerades som ett löfte så är vi, nu när det inte besannats, förvirrade; upprörda, men samtidigt besvärade av vår upprördhet; skamsna över hur vi kunde tro på de vuxna från början. För att uttrycka det kort: Var är de flygande bilarna? Var är gravitationsfältinstrumenten, teleporteringsredskapen, tricordrarna, odödlighetsmedicinerna, kolonierna på Mars, och alla de andra teknologiska underverk som varje barn som växte upp från mitten av 1900-talet trodde skulle finnas nu? Även sådana innovationer som tycktes ligga i närtid, som kloning och kryoteknik, lyckade inte alls infria de förhoppningar de ingav. Vi känner mycket väl till datorernas fantastiska värld, nästan som om det vore någon form av oförutsedd kompensation, men i själva verket har vi inte heller fört datortekniken till de nivåer som man på femtiotalet förväntade sig att man skulle ha uppnått idag. Vi har inte datorer som man kan föra ett intressant samtal med, eller robotar som kan rasta hunden eller gå och handla.

Jag var åtta år när Apollo 11 landade på

månen och jag minns att jag räknade ut att det magiska år 2000 skulle jag vara 39, och jag undrade hur världen skulle komma att se ut då. Trodde jag att världen skulle innehålla dessa underverk? Självklart, det gjorde alla människor. Känner jag mig lurad nu? Det verkade osannolikt att jag skulle få uppleva alla de saker jag läste om i science fictionböckerna, men det föll mig aldrig in att jag inte skulle få uppleva några alls.

Vid millennieskiftet så förväntade jag mig en massa reflektioner om hur vi kunnat hamna så fel i förutsägelserna om den framtida tekniken. Istället utgick i stort sett alla auktoritativa tänkare – både till höger och vänster – från antagandet att vi lever i en aldrig tidigare skådad teknologisk utopi av ena eller andra slaget. Det vanliga sättet att hantera den obehagliga känslan att detta kanske inte stämmer är att fösa undan den, att framhärda i att allt framåtskridande som kunnat ske har skett, och att förvänta sig mer är bara dumt: ”–Aha, du menar Jetsongrejerna?” frågar man mig. Underförstått; –Det var ju bara för barn! Som vuxna fattar vi ju att Familjen Jetson gav en ungefär lika verklighetstrogen bild av framtiden som Familjen Flinta av stenåldern.

Fast även på sjuttio- och åttiotalet så upplyste så pass sansade källor som *National Geographic* och *Smithsonianinstitutet* den tidens barn om att rymdstationer och bemannade resor till Mars var nära förestående realiteter. Science fictionfilmer brukade ge konkreta årtal, oftast bara en generation in i framtiden, för när de futuristiska fantasierna utspelade sig. År 1968 tyckte Stanley Kubrick att biobesökarna skulle finna det helt naturligt att det

tre-tio år senare, 2001, skulle finnas kommersiella månresor, rymdstationer som liknade städer och datorer med mänsklig personlighet vilka övervakade astronauter som försatts i dvala med förlängsamad ämnesomsättning på rymdfärden mot Jupiter. Videotelefoni är i princip den enda nya teknik som förekommer i filmen som verkligen har uppstått, och den var teknisk möjlig redan när filmen visades. 2001 kan förstås vara ett kuriöst undantag, men vad ska man säga om *Star Trek*? Mytologin i tv-serien härstammar ju också från sextiotalet då den började sändas, men serien har sedermera återupplivats flera gånger vilket tvingar en tittare, från säg år 2005, att hantera det faktum att enligt programmet tidslinje så skulle de själva leva i en värld som håller på att återhämta sig efter att nedkämpat de genetisk tillverkade övermänniskorna i det Eugenetiska kriget på nittiotalet. När skaparna av *Tillbaka till framtiden II* år 1989 skildrade vanliga ungdomar som färdades med flygande bilar och antigravitations-skateboards så var det oklart om det skulle tolkas som ett skämt eller en förutsägelse.

Vanligen är man i science fiction vag med dateringen av skeendet så att man framställer ”framtiden” som ett område för ren fantasi, inte olikt Midgård eller Narnia eller som i *Star Wars* ”a long time ago in a galaxy far, far away”. Således är science fiction-framtiden oftast ingen framtid alls, utan mer en alternativ dimension, en drömtid, ett teknologiskt någon annanstans, som existerar i ett kommande på samma sätt som alver och drakdödare existerade i ett förflutet – blott en annan arena där man kan låta moralisk dramatik och mytiska fantasier

TKVOTENS FALLANDE TENDENS

utspela sig för en publik som sitter fast i den njutningsfyllda konsumtionens återvändsgränd.

Kanske kan den känslighet för kulturfenomens innebörd som man brukar benämna postmodernism bäst förstås som en utdragen meditation över de teknologiska förändringar som aldrig kom? Frågan dök upp hos mig när jag tittade på en av de senaste Star Wars-filmerna. Filmen var usel, men jag kunde inte undgå att imponeras av kvaliteten på specialeffekterna. Medan jag drog mig till minnes de klumpiga specialeffekter som var typiska för femtiotalets science fictionfilmer tänkte jag på hur imponerad en publik från den tiden skulle vara om det vetat vad vi kan åstadkomma nu – bara för att sedan inse: Nej, i själva verket inte alls. De skulle nog inte alls vara särskilt imponerade. De trodde att vi skulle kunna göra de här på riktigt vid det här laget. Inte bara hitta på bättre sätt att simulera dem.

Simulera, är ett nyckelord. De teknologier som har utvecklats sedan femtiotalet är i huvudsak antingen medicinsk teknologi eller informationsteknologi – i stor utsträckning simuleringsteknologier. Det är teknologier för det Jean Baudrillard och Umberto Eco kallar ”det hyperrealistiska”; förmågan att göra imitationer som är mer realistiska än originalen. Den postmoderna känsligheten; föreställningen att vi på något sätt hade brutit in i en exem-

pellös ny historisk period där vi insåg att det inte fanns något som verkligen är nytt, att stora historiska berättelser om framåtskridande och befrielse nu var meningslösa, att allt var efterapning, ironisk upprepning, fragmentering och ändlösa pastischer. Allt det där blir begripligt i en teknologisk miljö där det enda de verkliga genombrotten handlade om var sådant som gjorde det lättare att skapa, överföra och rearrangera virtuella projektioner av saker som antingen redan existerade eller, kom vi att inse, aldrig skulle komma att existera. Vi skulle säkert inte ha pratat på det här sättet om det var så att vi semestrade i kupoler på Mars, bar runt på kärnkraftverk i fickformat eller telekinetiska tankeläsningsskärmar. Det postmoderna ögonblicket var en desperat strävan att omvandla det som annars skulle ha varit en bitter besvikelse till något epokgörande, nytt och spännande.

POSTMODERNISM

I de tidiga framställningarna om postmodernismen, som i stor utsträckning kom ur den marxistiska traditionen, fanns en hel del av den här teknologiska bakgrunden med. I Fredric Jamesons *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism* föreslog han termen postmodernism för att beteckna den kulturella logik som kännetecknade en ny teknologisk fas av kapitalismen, en fas om hade förutspåtts av den marxistiska ekonomen Ernest Mandel redan 1972. Mandel hävdade att mänskligheten stod inför ”en tredje teknologisk revolution”, lika omvälvande som den neolitiska eller den industriella revolutionen; i vilken datorer, robotar, nya energikällor och informationsteknologi skulle ersätta industriarbetet. ”Arbetets

död”, som det snart kom att kallas, skulle komma att reducera oss alla till designers och datatekniker som matar in våra fria visioner i de cybernetiskt styrda produktionsanläggningarna.

Resonemang om arbetets död var populära under sent sjuttioal och tidigt åttiotal, då samhällstänkare bearbetade frågan vad som skulle hända med den av arbetarklassen ledda kampen för samhällsförändring om arbetarklassen inte längre existerade. (Man svarade: kampen kommer att omvandlas till identitetspolitik.) Jameson ansåg att han undersökte de medvetandeformer och historiska varseblivningsmönster, som troligtvis skulle uppkomma under denna nya tidsålder.

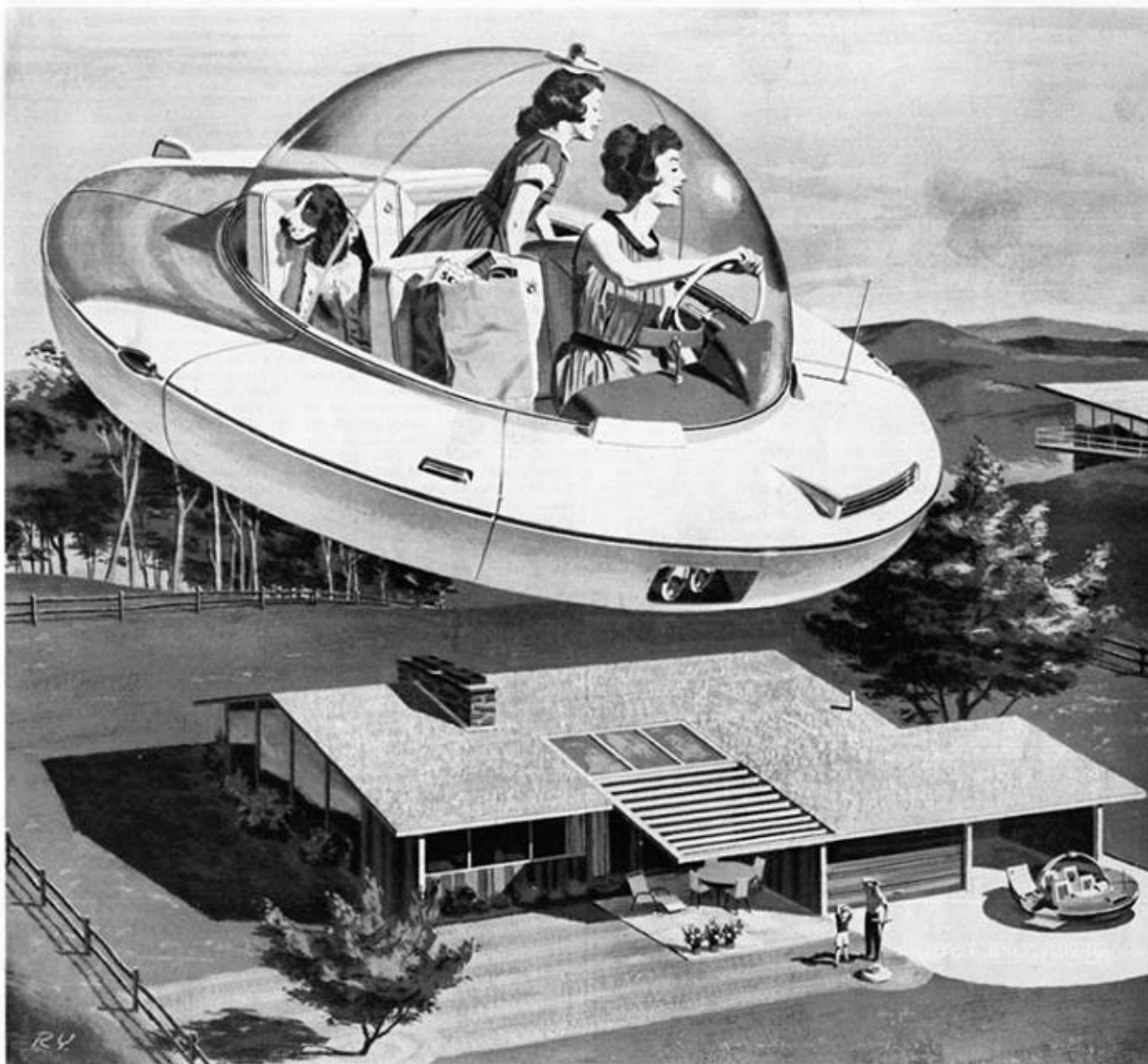
Det som istället hände var att utbredningen av informationsteknologi och nya sätt att organisera transporter – containeriseringen av sjöfarten, till exempel – gjorde det möjligt att utlokalisera samma gamla sorts industrijobb till Ostasien, Latinamerika och andra länder där tillgången på billig arbetskraft tillät arbetsgivarna att använda betydligt mindre teknologiskt avancerade produktionslinor än vad de skulle ha tvingats göra i hemländerna. För dem som levde i Europa, Nordamerika eller Japan tycktes resultatet på många sätt bli det som förutsagts. De rökbolmande fabriken försvann, jobben delades mellan ett lägre skikt av tjänsteproducerande arbetare och ett övre skikt som, inneslutna i hermetiska bubblor, satt och lekte med datorer. Men under allt lurade en obehaglig medvetenhet om att denna civilisation där arbetet avskaffats var en gigantisk bluff. Våra noggrant utformade högteknologiska löparskor producerades inte av intelligenta cyborger eller av självreplikerande molekyllar nanoteknologi. De

syddes på motsvarigheten till gammaldags Singer-symaskiner, av döttrarna till mexikanska och indonesiska bönder, vilka som en följd av handelsavtal genomdrivna av WTO och NAFTA fördrivits från sin familjemark. Under det postmoderna varseblivningsmönstret, med dess hyllningar till det ändlösa spelet med bilder och ytor, låg en lurande skuldmedvetenhet.

Varför skedde inte denna så livfullt skildrade teknologiska explosion – människor, robotfabriken – som alla förväntade sig? Det finns två möjligheter. Antingen var våra förväntningar om takten i den teknologiska utvecklingen orealistiska (och då måste vi förklara varför så många intelligenta människor inte trodde det) eller så var förväntningarna inte orealistiska (och i så fall måste vi försöka förstå hur så många lovande idéer och antaganden helt spårade ur). De flesta samhällsanalytiker väljer den första förklaringen och kopplar problemet till kalla krigets rymdkapplöpning. Hur kom det sig, frågar de, att både USA och Sovjetunionen blev besatta av bemannade rymdfärder? Det var ju aldrig något effektivt sätt att bedriva vetenskaplig forskning. Och det uppmuntrade till en massa orealistiska idéer om hur mänsklighetens framtid skulle komma att se ut. Kunde svaret vara att både USA och Sovjetunionen, ett århundrade tidigare varit, pionjärsamhällen; det ena expanderande västerut, det andra ut över Sibirien? Bar inte båda länderna på en mytbildning om en gränslös, expansiv framtid; om mänsklig kolonisering och vidsträckta obefolkade territorier, som bidrog till att övertyga ledarna för de båda supermakterna att det kampen gällde var förmågan att kontrollera själva framtiden? Utan tvekan spelade alla möjliga

EN ARTIKEL AV DAVID GRAEBER

Artikelförfattaren är antropolog, författare och politisk aktivist. Han var en framträdande gestalt i Occupy Wall Street-rörelsen. Han har publicerat en rad böcker. På svenska finns *Skuld. De första 5000 åren*, Daidalos förlag 2012.

YOUR PERSONAL "FLYING CARPET" Step into it, press a button, and off you go to market, to a friend's home, or to your job. Take off and land anywhere; no parking problems. Plug in to any electric outlet for recharging. They're working on it!

MORE POWER TO YOU!

America's independent light and power companies build for your new electric living

Tomorrow's higher standard of living will put electricity to work for you in ways still unheard of!

The time isn't too far off, the experts say, when you'll wash your dishes without soap or water—ultrasonic waves will do the job. Your beds will be made at the touch of a button. The kids' homework

will be made interesting and even exciting when they are able to dial a library book, a lecture or a classroom demonstration right into your home—with sound. (Some of this is happening already.)

To enjoy all this, you'll want a lot more electric power, and the independent electric companies of America are already building

new plants and facilities to provide it. Right now these companies are building at the rate of \$5,000,000,000 a year, and planning to double the nation's supply of electricity in less than 10 years.

America has always had the best electric power service in the world. The electric companies are resolved to keep it that way.

AMERICA'S INDEPENDENT ELECTRIC LIGHT AND POWER COMPANIES

Company names on request through this magazine

myter in i utvecklingen, men det säger trots allt ingenting om det övergripande projektets genomförbarhet. En del av de här science fiction fantasierna skulle ha kunnat se dagens ljus (vi kan i nuläget inte veta vilka). För tidigare generationer hade utvecklingen verkligen frambringat deras science fiction fantasier. För dem som växte upp vid förra sekelskiftet, som läste Jules Verne och H-G Wells och som försökte föreställa sig hur världen skulle vara, till exempel 1960, med flygande maskiner, rymdskepp, ubåtar, radio och TV – och ja, det var på det stora hela vad de fick också. Om det inte var realistiskt att år 1900 drömma om att människan skulle flyga till månen varför var det realistiskt att på sextioalet drömma om ryggraketer eller städrobotar?

INNOVATIONSTAKT

Faktum är att redan när dessa drömmar fick sina konturer så höll den materiella basen för att uppfylla dem på att vittra bort. Det finns skäl att tro att den kraftfulla teknologiska innovationstakten från början av 1900-talet hade saktat in redan på femtio- och sextioalet. Det kom en sista rusch på femtioalet när mikro-

vågsugnen (1954), p-pillret (1957) och lasertekniken (1958) uppfanns i snabb följd. Men sedan dess har teknologiska framsteg handlat om att kombinera befintliga teknologier på nya sätt (som i rymdkapplöpningen) eller nya sätt att göra befintliga teknologier tillgängliga för konsumenter (där televisionen som uppfanns 1926 men började massproduceras först efter andra världskriget är det mest tydliga exemplet). Trots det så var den allmänna bilden på sextioalet, delvis som en följd av att rymdkapplöpningen gav intrycket att det skedde betydande framsteg, att takten i den teknologiska förändringen ökade på ett okontrollerbart, skrämmande sätt.

Alvins Tofflers bästsäljare *Framtidschocken*, från 1970, hävdade att i stort sett alla sextioalets samhällsproblem kunde härledas till den ökande teknologiska förändringstakten. En ändlös ström av vetenskapliga genombrott omvandlade grundvillkoren för den dagliga existensen och gjorde amerikanerna osäkra på vad ett normalt liv innebar. Om man tittar på familjen så var det inte bara p-pillret utan också utsikterna till provrörsbefruktnings, ägg- och spermadonation som tycktes göra själva idén om moderskap till något

som tillhörde det förgångna.

Människorna var inte psykologiskt anpassade till den här förändringstakten, skrev Toffler. Han myntade en term för fenomenet "accelerative thrust" (ungefär; accelerationsskapande framryckning). Denna hade börjat med den industriella revolutionen, men omkring 1850 var den ett ovedersägligt faktum. Det var inte bara att allting runtomkring oss förändrades, utan det mesta – den mänskliga kunskapen, befolkningens storlek, industri-tillväxten, energianvändningen – växte exponentiellt. Enda lösningen, hävdade Toffler, var att få någon form av kontroll över processen; att skapa institutioner som kunde bedöma framväxande teknologier och deras förmodade konsekvenser, förbjuda sådana som sannolikt var socialt söndrande och att leda utvecklingen mot social sammanhållning.

Fastän flera av de historiska trender som Toffler beskriver är verkliga så hade de flesta av dessa exponentiella trender stannat av när boken kom ut. Ungefär 1970 började ökningen av antalet publicerade vetenskapliga artiklar i världen – en siffra som tidigare dubblerades var femtonde år – plana ut. Detsamma gällde antalet

böcker och patent.

Tofflers användning av termen "acceleration" var särskilt missvisande. Under största delen av människans historia har toppfarten en människa kunnat färdas i varit cirka 40 km/t. Vid sekelskiftet 1900 hade den stigit till 160 km/t och under de följande 70 åren tycktes den öka exponentiellt. När Toffler skrev, 1970, var den snabbaste hastigheten en människa färdats ungefär 40 000 km/t, vilket uppnåddes av besättningen på Apollo 10 bara ett år tidigare. Med en sådan exponentiell ökningstakt måste det ha verkat förnuftigt att tänka sig att mänskligheten inom ett antal årtionden skulle utforska andra solsystem.

Efter 1970 har ingen ytterligare hastighetsökning skett. Besättningen på Apollo 10 har fortfarande rekordet. Passagerarflygplanet Concorde, som flög första gången 1969, nådde en maxfart på 2 250 km/t, och dess ryska motsvarighet Tupolov Tu-144 var ännu snabbare med 2 500 km/t. Men dessa hastigheter har inte ökat utan minskat efter att de båda projekten fullbordats och planen tagits ur bruk.

Inget av det här bromsade emellertid Tofflers egen karriär. Han fortsatte med att ompaketera sin analys och återkom med nya spektakulära förutsägelser. På åttiotalet producerade han *The Third Wave*, vars argumentation var hämtad från Ernest Mandels "den tredje teknologiska revolutionen" – förutom det att, medan Mandel trodde att dessa förändringar innebar slutet för kapitalismen så antog Toffler att kapitalismen var evig. På nittioalet var han intellektuell guru åt den republikanske kongressmannen Newt Gingrich, som hävdade att hans politiska program *Kontrakt för Amerika* delvis var inspirerat av insikten att USA måste frigöra sig från ett förlegat, materialistiskt, industriellt tänkesätt och gå mot en ny Tredje vågen-civilisation med fri marknad och informationsteknologi. Det var en relation bemängd med historisk ironi. En av Tofflers största bedrifter var att i början på sjuttioalet inspirera regeringen att skapa utvärderingsorganet Office of Technology Assessment (OTA). En av Gingrichs första åtgärder, när hans parti 1995 fått majoritet i Representanthuset, var att ta bort anslagen till OTA, som man ansåg vara ett exempel på värdelös, statsfinansierad extravagans. Men det hela är inte så motsägelsefullt som det låter; vid den här tiden hade Toffler för länge sedan gett upp försöken att politiskt verka genom den allmänna opinionen och livnärde sig huvudsakligen på att föreläsa för verkställande direktörer och privata tankesmedjor. Hans insikter hade privatiserats.

INFORMATIONSÅLDERN

Gingrich gillade att beteckna sig som "konservativ framtidsforskare". Det låter ju onekligen som en motsägelse, men i själva verket var Tofflers egen syn på framtidsforskning aldrig progressiv. Framåtskridandet framställdes alltid som ett problem som behövde lösas.

Det är snarast rimligt att se Toffler som en lightvariant av Auguste Comte, artiondratalets samhällsanalytiker, som trodde att han stod på tröskeln till en ny era – i det här fallet Industrins tidsålder – som drevs fram av teknikens obönhörliga utveckling, och att de katastrofartade sociala skeendena på hans tid berodde på att de sociala systemen inte anpassade sig. Under den gamla feodala

ordningen hade den katolska ideologin utvecklats, ett tänkande om människans plats i kosmos som var perfekt anpassat till dåtidens samhällssystem och därtill en institutionell struktur – kyrkan – som förmedlade och förstärkte de här föreställningarna på ett sätt som gav en känsla av mening och tillhörighet åt var och en. Industrins tidsålder hade frambringat ett motsvarande system av idéer – vetenskapen – men vetenskapsmännen hade inte lyckat skapa någon motsvarighet till katolska kyrkan. Comte drog slutsatsen att vi måste utveckla en ny vetenskap, som han kallade ”sociologi”, och han menade att sociologer borde ta på sig prästrollen i en ny samhällsreligion som bland medborgarna skulle uppmuntra kärlek, samhällsanda, arbetsdisciplin och högaktning av familjen. Toffler var mindre ambitiös, hans futurologer tänktes inte axla rollen som präst.

Gingrich hade ytterligare en guru, en libertariansk teolog vid namn George Gilder, som likt Toffler var besatt av teknologi och samhällsförändring. På sitt udda sätt var Gilder mer optimistisk än Toffler. Som anhängare av en radikal variant av Mandels teori om en tredje våg hävdade han att det som skedde med datorerna uppkomst var ett ”kullkastande av materian”. Det gamla industrisamhället, där värde skapades genom fysiskt arbete, ersattas nu av Informationsåldern där värdet frambringas direkt ur företagarnas medvetande, precis som världen ursprungligen skapades ur intet från Guds sinne eller som pengar, i en verklig utbudsekonomi, skapas ur intet i Centralbanken för att sättas i händerna på värdeskapande kapitalister. Gilder drog slutsatsen att ekonomisk utbudspolitik skulle garantera att investeringar inte styrdes i riktning mot statligt resursslöseri som rymdprogrammet, utan mot de mer produktiva områdena informationsteknologi och medicinsk teknologi.

Men om det togs ett medvetet, eller halvt medvetet, steg bort från sådan forskning som ledde till bättre raketer och robotar och mot forskning som ledde till sådant som laserskrivare och datortomografer så var det något som hade skett före Tofflers Framtidschocken från 1970 och Gilders *Wealth and Poverty* 1981. Vad deras framgång visar är att de frågor de lyfte fram – att de teknologiska utvecklingsmönstren skulle leda till social oro, och att den teknologiska utvecklingen måste styras i riktningar som inte utmanade de rådande maktstrukturerna – gav eko i maktens korridorer. Statsmän och företagsledare hade sedan en tid tillbaka begrundat dessa frågor.

Industrikapitalismen har befrämjat en extremt snabb vetenskaplig och teknologisk innovationstakt, utan motsvarighet i den tidigare historien. Även kapitalismens främsta kritiker Karl Marx och Friedrich Engels hyllade frigörandet av ”produktivkrafterna”. Marx och Engels trodde också att kapitalismens inneboende drift att revolutionera de industriella produktionsmedlen skulle leda till dess fall. Marx hävdade, utifrån specifika tekniska resonemang, att värde – och därmed profit – endast kan utvinnas ur mänskligt arbete. Konkurrensen tvingar fabriksägarna att mekanisera produktionen för att minska kostnaderna för arbete. Men fastän mekaniseringen på kort sikt är till förmån för det enskilda företaget leder det till att den allmänna profitnivån sjunker. I 150 år har ekonomer debatterat huruvida detta stämmer eller inte. Men om det

stämmer, så verkar industrikapitalisternas vägval helt rationellt, när de på sextioalet valde att inte satsa stora forskningsresurser på att skapa de robotfabriker som alla förväntade sig och istället flyttade sin tillverkning till arbetskraftsintensiva, lågteknologiska anläggningar i Kina eller i andra länder på södra halvklotet.

Som jag påpekade är det troligt att den teknologiska innovationstakten vad gäller produktionsprocesserna – själva fabrikerne – började sakta ned på femtio- och sextioalet, men att en bieffekt av rivaliteten mellan USA och Sovjet var att den istället tycktes öka. Rymdkapplöpningen samverkade med amerikanska industriplanläggares frenetiska aktivitet för att tillämpa den existerande tekniken på utveckling av nya konsumtionsvaror till att skapa en optimistisk anda av spirande välstånd och garanterade framsteg, vilket skulle komma att göra traditionell arbetarklasspolitik mindre lockande.

Det amerikanska agerandet var reaktioner på initiativ från Sovjetunionen, men det är en del av historien som det är svårt för amerikaner att komma ihåg. För när kalla kriget tog slut hade bilden av Sovjetunionen skiftat från en oförvägen och skrämmande motståndare till ett patetiskt samhällsvrak – själva urtypen för en dysfunktionell samhällsform. På femtioalet misstänkte i själva verket många amerikanska taktiker att sovjet-systemet fungerade bättre än deras eget. De beaktade det faktum att Sovjet på trettioalet, då USA satt fast i depressionens trask, hade haft en årlig tillväxt på tio till tolv procent. En prestation som följdes av produktionen av stridsvagnsarméer som besegrade Nazityskland, därefter av Sputnik 1957 och av Vostok, den första bemannade rymdfärden, 1961. Det har ibland sagts att Apollomånlandningen var

sovjetkommunismens största historiska bedrift. Och visst; USA skulle aldrig ha satt igång ett sådant företag om det inte vore för den sovjetiska politbyråns kosmiska ambitioner. Vi är vana att tänka oss politbyrån som ett gäng fantasilösa, gråa byråkrater, men det var byråkrater som vågade drömma häpnadsväckande drömmar. Drömmen om världsrevolution var bara början. Det är förvisso också sant att de flesta av drömmarna – att vända de sibiriska flodernas lopp, den typen av idéer – visade sig vara antingen ekologiskt och socialt katastrofala, eller aldrig kom att bli genomförda; som Josef Stalins Sovjeternas palats, 100 våningar högt eller en 100 meters staty av Lenin.

SOVJETDRÖMMAR

Efter de inledande framgångarna med det sovjetiska rymdprogrammet var det få av de storslagna projekten som förverkligades, men ledarskapet upphörde inte

tävlan på allvar. Trots att utvecklingen och forskningen gick i andra riktningar, bort från dem som skulle kunna leda till baser på Mars och robotfabriker innebar segern dock att myten om expansionen ut i rymden, mot ”the final frontier” kvarstod.

Den allmänna bilden som förmedlas är att det här var marknadens triumf. Apolloprogrammet var emellertid ett stort, statligt styrt projekt – snarast sovjetinspirerat i det avseendet att det krävde en nationell satsning, koordinerad av statsförvaltningens byråkratier. När det sovjetiska hotet väl tonade bort återgick kapitalismen till teknologiska utvecklingsbanor som stämde bättre med dess normala, decentraliserade marknadsdrivkrafter; som privatfinansierad forskning inriktad på att skapa säljbara produkter, som till exempel persondatorer. Det var en bana vilken män som Toffler och Gilder följde under det sena sjuttio- och det tidiga åttioalet.

Emellertid övergav USA aldrig de gigantiska regeringskontrollerade teknologiska utvecklingsprojekten. I huvudsak bytte man inriktning mot militärteknologisk forskning – och inte bara mot projekt i sovjetisk skala som Star Wars, utan också nya vapenprojekt, forskning inom kommunikations- och övervakningsteknologier och liknande säkerhetsrelaterade områden. I viss utsträckning var detta inget nytt; de summor som satsades på utveckling av missilteknologi hade alltid varit mycket större än rymdprogrammets kostnader. Men på sjuttioalet kom också grundforskningen att utföras efter militärens prioriteringar. En anledning till att vi inte har robotfabriker är att ungefär 95 procent av anslagen till robotforskning har kanaliserats via Pentagon, där man är mer intresserad av att utveckla obemannade drönare än helautomatiserade pappersbruk.

Man skulle kunna hävda att skiftet mot utveckling av informationsteknologier och mediciner inte i först hand var en omorientering i mer marknadsdriven, konsumentstyrd riktning, utan också del i en övergripande satsning att följa upp den teknologiska förödmjukelsen av Sovjetunionen med en total seger i det globala klasskriget; i form av amerikansk militär dominans i utlandet, och fullständig fragmentering av de sociala rörelserna på hemmaplan. För de teknologier som togs fram visade sig vara ytterst användbara inom områden som övervakning, disciplinering av arbete och social kontroll. Persondatorer har gett oss nya former av frihet (vilket man ständigt påminner oss om), men istället för att leda till den utopiska befrielse från arbetet som Abbie Hoffman föreställde sig så har de kommit att användas för att framkalla en motsatt effekt. De har möjliggjort finansiella instrument som drivit stora delar av arbetarklassen in i skuldfällor, samtidigt som man gett arbetsgivarna verktyg för att skapa ”flexibla” arbetsvillkor som både förstört traditionell anställningstrygghet och ökat antalet arbetstimmar för alla. I kombination med utlokaliseringen av industrijobben till främmande länder har dessa arbetsvillkor kuvat fackföreningsrörelsen och omintetgjort varje möjlighet till effektiv politik från arbetarklassens sida. Samtidigt väntar vi, trots exempelöst stora investeringar i medicinsk forskning, fortfarande på botemedel mot cancersjukdomarna och vanlig förkylning. Och de mest dramatiska medicinska genombrotten har genererat läkemedel som Prozac, Zoloft och Ritalin; skräd-

darsydda för att se till att kraven under de nya arbetsvillkoren inte ska göra oss helt dysfunktionellt galna.

NYLIBERALISMEN

I beaktande av detta, hur kommer man i framtiden värdera nyliberalismen? Jag tror att historiker kommer dra slutsatsen att det var en form av kapitalism som systematisk prioriterade politiska drivkrafter framför ekonomiska. Ställd inför handlingsalternativ där man valde mellan att framställa kapitalismen som det enda möjliga ekonomiska systemet och att omvandla kapitalismen till ett livskraftigt, långsiktigt ekonomiskt system valde nyliberalismen i varje läge det förstnämnda. Det finns ingen anledning att tro att man genom att förstöra anställningstryggheten skapar en mer produktiv arbetsstyrka, för att inte tala om en mer innovativ eller lojal sådan. Förmodligen får det negativa resultat i ekonomiska termer, ett intryck som styrks av att i stort sett hela världen präglades av sjunkande tillväxttal under

hotet gav utrymme för att styra resurser i riktningar som mindre utmanande den sociala och ekonomiska ordningen, eller i själva verket i riktningar som syftade till att rulla tillbaka sociala landvinningar som folkiga rörelser tillkämpat sig, och till att vinna en slutlig seger i vad den amerikanska eliten såg som ett globalt klasskrig. De förändrade prioriteringarna framställdes som ett tillbakadragande av resurser från projekt styrda av centralregeringen och en återgång till marknadsstyrning, men i själva verket var det ett skifte av den statligt styrda forskningen bort från program som NASA och alternativa energikällor, mot militär teknik samt informations- och medicinsk teknologi.

Naturligtvis är detta inte hela förklaringen. Framför allt svarar det inte på frågan varför vi inte ens inom dessa områden, vars forskningsprojekt får väldiga anslag, sett de framgångar som man förutsade för femtio år sedan. Om nu 95 procent av anslagen till robotforskning är av militärt ursprung; var är stridsrobotorna som

ståndare blind om denne tittar direkt in i strålen. Förutom det osportsliga draget är det dessutom patetiskt; laser är femtiotalsteknologi. Något i stil med Star Treks faser, som kan förlama en fiende, tycks inte ens finnas på ritbordet, och när det gäller dagens infanteri är standardbeväpningen fortfarande AK-47 av sovjetisk design, automatkarbinen som fick sitt namn från det år den började tillverkas, 1947.

Internet är onekligen en anmärkningsvärd innovation, men det handlar trots allt inte om något annat än en supersnabb och globalt tillgänglig kombination av bibliotek, postkontor och postorderkatalog. Om man beskrivit Internet för en science fictionentusiast på femtio- eller sextiotalet, och visat upp det som den mest dramatiska tekniska prestationen sedan dennes tid, skulle reaktionen vara besvikelse: ”–Är detta det bästa som våra vetenskapsmän frambringat på femtio år? Vi förväntade oss datamaskiner som kunde tänka!”

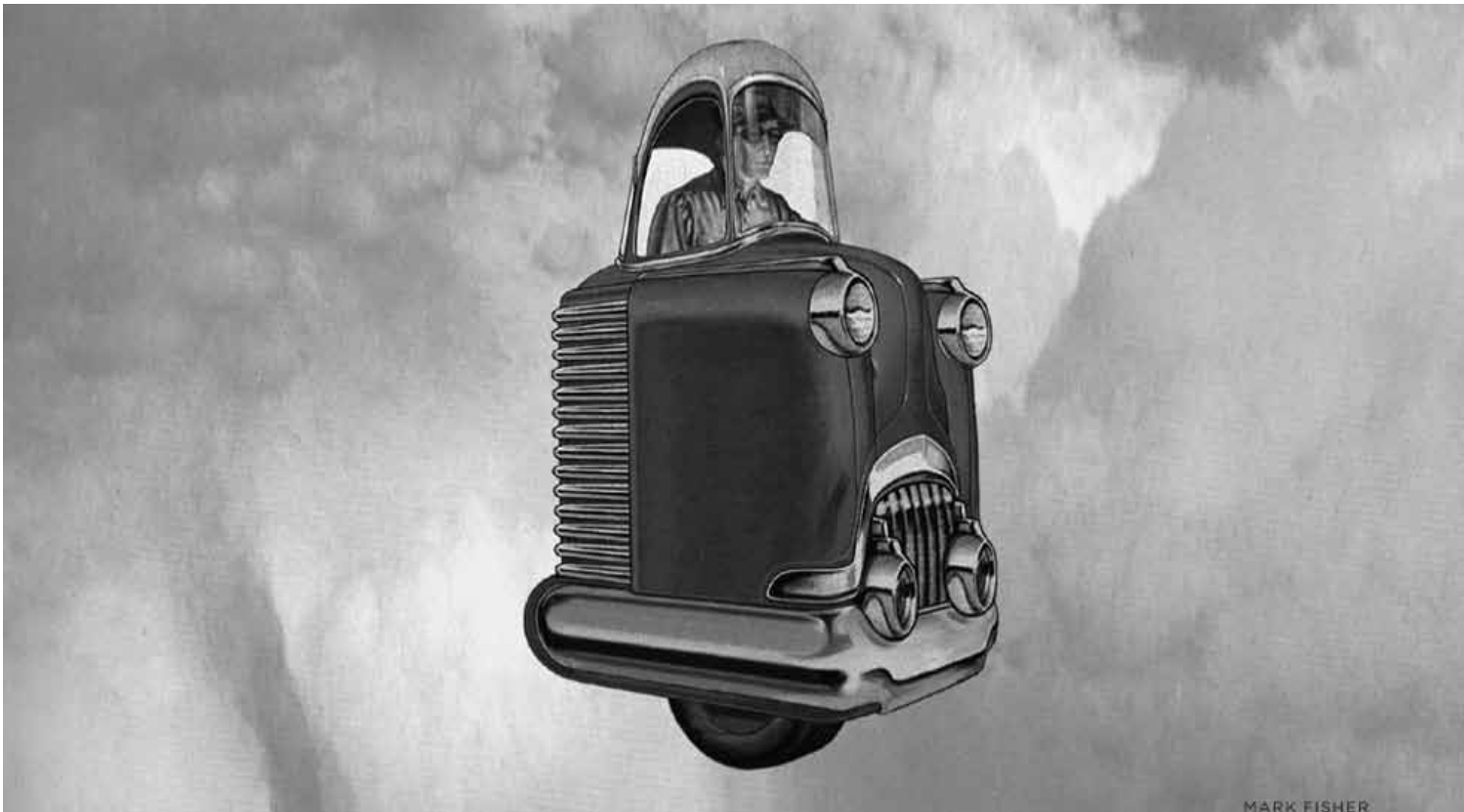
Överlag har forskningsresurserna ökat

hundra år sedan. Varför?

GIGANTOMANI

En del av svaret ligger i hur resurser har koncentrerats på ett litet antal gigantiska projekt; ”big science” som de kommit att benämnas. Hugoprojektet – den fullständiga kartläggningen av människans gensekvenser – framhålls ofta som ett exempel. Man har spenderat tre miljarder dollar och enrollerat tusentals vetenskapsmän och administratörer i fem olika länder, men resultatet visade huvudsakligen att kartläggningen av gensekvenser inte ger särskilt mycket bieffekter inom andra områden. Dessutom framgår det, av den hype och politiska prestige som omgärdar den här typen av projekt, hur också grundläggande forskning nuförtiden tycks drivas i politiska, administrativa och marknadsmässiga syften, vilket också gör det osannolikt att något revolutionerande kommer att komma från den.

Vår fascination kring mytologin om Silicon Valleys och Internets uppkomst

ättio- och nittiotalen.

Men nyliberalismens val har varit effektiva instrument för att avpolitisera arbetarklassen och styra utvecklingen. Ur ekonomisk synpunkt är växande arméer, poliskårer och privata säkerhetsföretag bara tyngande utgifter. Det är möjligt att blotta tyngden av den ekonomiskt improduktiva ideologiska apparat som kapitalismen skapat för att garantera dess seger till sist kommer att sänka den. Men det är samtidigt enkelt att se hur nödvändig förmågan att kväva varje känsla av en annan, befriande framtid – som är annorlunda än den nuvarande världen – som ett villkor i det nyliberala projektet.

MILITÄR TEKNIK

Så här långt tycks alla pusselbitar passa. På sextiotalet växte oron bland politisk konservativa kretsar för de socialt omvälvande effekter som den teknologiska utvecklingen tycktes leda till och arbetsgivare bekymrade sig för effekterna av mekaniseringen. Det borttynande sovjetiska

skjuter dödstrålar ur ögonen (ungefär som Klatuu i *Mannen från Mars*)?

Självklart har det skett en betydande utveckling av militär teknologi de senaste decennierna. Ett av skälen till att vi alla överlevde Kalla kriget var att medan själva kärnvapnen var välfungerade så var missilsystemen det inte. De interkontinentala missilerna hade inte precision nog för att träffa enskilda städer, för att inte tala om specifika mål i städerna, vilket gjorde det meningslöst att starta en nukleär förstaslagsattack om man inte vill ödelägga hela världen.

Nutida kryssningsmissiler har jämförelsevis stor precision men tycks aldrig kapabla att utplåna specifika individer (Saddam, bin-Ladin, Khadaffi), inte ens när man avfyrar hundratals. Och strålvapen har inte materialiserats, helt säkert inte för att man inte har försökt. Man kan utgå från att Pentagon har lagt ner miljarder på att få fram dödstrålar, men det närmaste man kommit är laserstrålar som, om de riktas korrekt, gör en mot-

dramatiskt sedan sjuttiotalet. Visserligen är det företagets andel som ökat mest dramatiskt; i USA anslår nu den privata företagssektorn dubbelt så mycket resurser som staten till forskning, men ökningen av forskningsmedel är så stor att statsmaktens totala forskningsanslag i reala penningssummor är mycket högre nu än på sjuttiotalet. Så väldiga summor satsas nuförtiden trots att grundforskning, som inte syftar till en omedelbar praktisk tillämpning av resultaten och som bedrivs för själva egenvärdet i kunskapen – vilket är den gren som mest sannolikt kommer att generera oväntade vetenskapliga genombrott – utgör en ständigt minskande andel av de totala resurserna, har även de nivåerna ökat i reala termer.

Trots det är de flesta bedömare ense om att resultaten varit futtiga. Helt klart ser vi inget av det kontinuerliga flöde av omvälvande teoribildningar – genetisk ärftlighet, relativitetsteori, psykoanalys, kvantfysik – som människor blivit vana vid, och till och med förväntade, sig för

förblindar oss för vad som egentligen sker. Vi leds till att föreställa oss att forskning och utveckling nuförtiden framför allt drivs fram av små team av djärva entreprenörer, eller den typ av decentraliserade företag som producerar mjukvara med öppen källkod. Det stämmer inte, även om det är den typen av forskningsteam som har störst sannolikhet att generera resultat. Fortfarande drivs forskning och utvecklingsarbete i form av gigantiska byråkratiska projekt.

Det som förändrats är den byråkratiska kulturen. Sammanvävningen av offentlig verksamhet, universitet och privata bolag har fått alla att tillägna sig språk, administrativa rutiner och organisationsformer som har sitt ursprung i företagsvärlden. Måhända har detta hjälpt till att skapa marknadsmässiga produkter – det är ju det som företagsbyråkratier är formade för att göra – men vad gäller att driva fram originell forskning är resultatet katastrofalt. Mina egna erfarenheter härrör från universitet i både USA och

Storbritannien. I bägge länderna har man de senaste trettio åren sett en veritabel explosion av andelen arbetstimmar som läggs på administrativa uppgifter på bekostnad av i stort sett allt annat. På mitt eget universitet har vi till exempel fler administratörer än fakultetsmedlemmar, och fakultetsmedlemmarna förväntas också lägga åtminstone lika mycket tid på administration som på undervisning och forskning sammantaget. Detsamma gäller, mer eller mindre, för universitet över hela världen.

Ökningen av administrativt arbete är ett direkt resultat av att management-metoder från företagsvärlden införts. Ständigt motiveras det med att det är ett sätt att öka effektiviteten och att föra in konkurrens på alla nivåer. Vad det i praktiken leder till är att alla hamnar i en situation där man tillbringar sin mesta tid med att försöka sälja saker; bokförslag, bedömningar av studentjobb och anslagsansökningar. Därtill bedömningar av kollegor, reklamprospekt för nya ämnesöverskridande kurser eller konferenser och institut eller reklammaterial för själva universiteten (som nu har blivit varumärken som ska marknadsföras till hugade framtida studenter eller finansiärer). I takt med att marknadsanpassningen flödar in i universitetsvärlden produceras dokument om att gynna fantasi och kreativitet, som lika gärna kunde ha skapats med den medvetna avsikten att strypa fantasin och kreativiteten i sin linda. Det har inte utkommit något betydande samhällsvetenskapligt arbete i USA på trettio år. Vi har blivit som medeltidens skolastiker. Vi skriver våra ändlösa kommentarer till fransk teori från sjuttioalet, men är skamset medvetna om att i fall en ny inkarnation av Gilles Deleuze, Michel Foucault eller Pierre Bourdieu skulle dyka upp i akademin skulle han förvägras anställning.

Det fanns en tid då universitetsvärlden var en fristad för excentriker, snillen och opraktiskt lagda. Inte så längre. Nu är det en domän för professionella marknadsförare av egen förträfflighet. Följaktligen tycks vi, i ett av de historiskt mest bisarra anfallen av självdestruktivitet, beslutat att vi inte längre har plats för våra excentriska, snillrika och opraktiska medborgare. De flesta försmäktar i sina mammors källare, oförmögna till annat än att, som bäst, göra ett eller annat avtryck på Internet.

Om allt det här gäller för samhällsvetenskaperna, där forskningen fortfarande i stor utsträckning bedrivs individuellt, snarare än i centralstyrda forskarlag, så kan man ju föreställa sig hur mycket värre det är inom astrofysik. En astrofysiker, Jonathan Katz, riktade nyligen en varning till studenter som överväger en forskningskarriär. Även om man tar sig igenom – det vanligtvis tioåriga – trälandet som assistent åt någon annan, så är det man har att se fram emot hur ens bästa idéer systematiskt kommer att motarbetas:

”Du kommer att tillbringa tiden med att skriva anslagsansökningar istället för att forska. Vad värre är, eftersom dina ansökningar kommer att bedömas av din medtävlare, så kan du inte utgå från din nyfikenhet utan tvingas lägga dina ansträngningar och din begåvning på att förutse och avvärja kritik snarare än att lösa viktiga vetenskapliga problem... Det är ett känt faktum att nya, originella idéer gör att en anslagsansökan inte bifalls, eftersom det ju inte är bevisat att de fungerar.”

Det är till stora delar förklaringen till varför vi inte har teleporteringsapparater eller antigravitationsskor. Sunda förnuftet säger att om man vill maximera vetenskaplig kreativitet samlar man ett antal smarta personer, ger dem de resurser de behöver för att genomföra de idéer som dyker upp i deras huvuden och sedan låter man dem vara ifred. De flesta kommer inte att komma fram till någonting, men en eller två kommer att upptäcka något. Men om man vill minimera möjligheten för oväntade kunskapsgenombrott, säger man till samma människor att de inte kommer att få några resurser om de inte tillbringar merparten av sin tid med att tävla mot varandra för att övertyga oss om att de på förhand vet vad de kommer att upptäcka.

PRIVATISERING

Till de företagsmässiga organisationsprincipernas tyranni kan man inom naturvetenskapen också lägga konsekvenserna av privatiseringens forskningsresultat. Som den brittiske ekonomen David Harvie har påpekat är open sourceforskning inte något nytt. Vetenskaplig forskning har alltid präglats av öppna källor i den meningen att forskare delar material och resultat med varandra. Det finns utan tvivel konkurrens, men den är snarast av jovialisk karaktär. Detta gäller inte för forskare verksamma inom företagssektorn, där upptäckter bevakas svartsjukt, och spridningen av näringslivsmentalitet inom den akademiska världen har lett till att även offentligt finansierade forskare behandlar sina upptäckter som privat egendom. Akademiska förlag bidrar till att ytterligare inhägna de intellektuella allmänningarna genom sin prissättning på publicerade resultat. Resultatet är att den tidigare kollegiala konkurrensen med öppna källor förbyts till något som mycket liknar klassisk marknadskonkurrens.

Privatiseringen har många former, inklusive att man från företagens sida helt enkelt köper och hemlighåller nya okonventionella upptäckter av rädsla för deras ekonomiska konsekvenser. (Vi vet ingenting om hur många formler för syntetiska bränslen som köpts upp och begravts i oljebolagens kassaskåp, men det är svårt att tro att inget i den stilen händer.) Mer subtilt är sättet som företagstänkandet avskräcker till varje äventyrlig idé, särskilt om de inte utlovar några omedelbara resultat. Märkligt nog kan Internet också vara en del av problemet. Neal Stephenson beskriver det så här;

”De flesta som jobbar i företag eller i den akademiska världen har upplevt något i stil med följande: Ett antal ingenjörer har samlats och bollar idéer mellan sig. Ur diskussionen uppstår ett nytt koncept som verkar lovande. Då kommer besked från någon som på laptopen googlat fram att den här ”nya” idén i själva verket är gammal. Den – eller åtminstone något som vagt påminner om den – har redan testats. Om den var misslyckad kommer ingen i ledande ställning som vill behålla sitt jobb satsa något på att blåsa liv i den, och om den var lyckad så betyder det att den är patenterad och antas vara otillgänglig för fortsatt utveckling. De som först kom på den kommer att ha fördelen att vara först på marknaden och kommer att ha skapat hinder för andra att etablera sig där.” Miljontals lovande idéer har antagligen krossats på det här sättet.

En byråkratisk mentalitet präglad av försiktighet häftar vid varje aspekt av kulturellt liv. Den är utsmyckad i ett språk

av kreativitet, initiativ och entreprenörskap. Men det är ett meningslöst språk. De tänkare som har bäst förutsättningar att skapa nydanande begreppsbildningar är de som minst sannolikt kommer att erhålla forskningsanslag, och om de lyckas göra vetenskapliga genombrott är det inte troligt att de kommer att hitta någon som är villig att följa upp de mest djärva effekterna därav.

Goivanni Arrighi har påpekat att efter Söderhavsbulbblan så övergav brittisk kapitalism i stor utsträckning bolagsformen. [Söderhavsbulbblan var en spekulationsbubbla i början av 1700-talet. ö.a] Vid tiden för den industriella revolutionen förlitade sig Storbritannien istället på en kombination av finanskapitalism och små familjeföretag – ett mönster som bestod genom hela artonhundratalet, en period präglad av exceptionella vetenskapliga och teknologiska innovationer. (Storbritannien var vid den här tiden ökänt för att vara lika generöst mot sina excentriker och kufar som dagens USA är intolerant mot sina. Ett vanligt förfarande var att låta dem bli kyrkoherdar på landsbygden, vilka kom att vara en av de främsta källorna till amatörvetenskapliga upptäckter).

Den nutida byråkratiska företagskapitalismen var inte en brittisk skapelse utan har sitt ursprung i USA och Tyskland, de rivaliserande makter som utkämpade två blodiga krig under första halvan av 1900-talet om vem som skulle ersätta Storbritannien som den dominerande världsmakten – krig som, talande nog, kulminerade i statsfinansierade vetenskapliga program som syftade till att bli den som först utvecklade atombomben. Det är då följdriktigt att vår nuvarande teknologiska stagnation tycks börja efter 1945, då USA ersatte Storbritannien som organisatör av världsekonomin.

Amerikaner tycker inte om att betrakta sig själva som en nation av byråkrater – tvärtom – men så fort vi slutar se byråkrati som ett fenomen begränsat till offentlig förvaltning blir det uppenbart att det är precis vad vi blivit. Den slutliga segern över Sovjetunionen ledde inte till marknadens dominans utan befäste en konservativ företagselits herravälde, bolagsbyråkrater som med kortsiktigt konkurrens- och vinsttänkande som förevändning kvävde allt som skulle kunnat ha någon form av revolutionerande implikationer.

Att vi inte märker att vi lever i ett byråkratiserat samhälle beror på att byråkratiska normer och beteenden har blivit så alltestädes närvarande att vi inte kan se dem eller, ännu värre, inte kan föreställa oss att man kan göra saker på ett annat sätt. Datorer har spelat en avgörande roll i de här begränsningarna av vår fantasi. Precis som uppfinnandet av nya typer av industriell automatisering på sjutton- och artonhundratalet fick den paradoxala effekten att allt fler av världens befolkning förvandlades till heltidsarbetande industriarbetare, har all mjukvara som skapats för att befria oss från administrativa uppgifter förvandlat oss till deltids- eller heltidsarbetande administratörer. Precis som universitetsprofessorer verkar tycka att det är ofrånkomligt att de ska ägna mer av sin tid åt att administrera bidrag, så ifrågasätter inte välbärgade hemmafruar att de måste ägna veckor varje år åt att fylla i fyrtiosidiga internetformulär för att deras barn ska börja grundskolan. Vi ägnar allt mer tid åt att knappa in lösenord i våra mobiler för att ta hand om bankärenden och åt att lära

krönika

Forskningens pengar kunde lika gärna lottas ut

Det nuvarande systemet för att söka forskningsmedel är ett gigantiskt slöseri med tid och resurser, skriver Jeff Werner

Så kom beskeden från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond. Några av mina kollegor som har fått projektmedel, jublar och korkar upp champagne. Men för drygt nittio procent av dem som ansökte i våras ökade beskeden bara höst-depressionen. Trots att de försökt anpassa sig till formen och känna av vad som kan förväntas leda till framgång, kammade de noll.

Beviljat forskningsprojekt innebär att en forskare kan ägna sig åt det som hen är utbildad för, nämligen att forska. Avslag betyder att hen nästa år i stället måste lägga tid på att skriva nya ansökningar. Betänk att varje år ägnar Sveriges forskare månader åt att skriva projektansökningar som det aldrig blir något av. Betänk också att andra forskare använder månader åt att bedöma ansökningar som får avslag. Och betänk slutligen att hundratals tjänstemän är anställda för att hantera ofruktsamma forskningsansökningar. Vem kan på allvar tro att detta är ett effektivt system? Och vem kan tycka att det är ett värdigt system?

Det återstår också att bevisa att det resulterar i bättre forskning. Sannolikt sorteras de allra uslaste projekten bort, men antagligen också de mest originella. Det är snarare de projekt som lyckas vinna sympati hos flest antal bedömare som tar sig igenom beredningsgrupperna. Det finns också skäl att misstänka att det inte är de mest angelägna forskningsidéerna som belönas, utan de som till omfång och inriktning passar att genomföras i just projektform.

Men vad är det som säger att forskning bäst bedrivs som projekt i tre eller fem år? Att alla de frågor som pockar på en lösning, stora som små, lämpligen genomförs inom samma, av forskningsmyndigheterna bestämda, tidsformat? Eller att de forskningsidéer som på förhand låter sig paketeras i form av en övertygande ansökan, verkligen är de som resulterar i de mest nyskapande och framåtsyftande resultaten?

Vore det inte bättre att använda alla de resurser som i dag används till att skriva, bedöma och administrera ansökningar till forskning? Förslagsvis genom att fördela dem till lärosätena och ge universitetslärarna reell forskningstid i tjänsten.

Eller om man vill ha kvar spänningsmomentet, varför inte ta steget fullt ut och låta Svenska spel lotta ut pengarna?

Det nuvarande systemet är ett gigantiskt slöseri med tid och resurser. Jag kan bara se två förklaringar till varför det upprätthålls. Antingen litar inte statsmakten på att forskare skulle sköta sitt jobb om de fick forska om vad de vill. Eller så är man rädd för att de skulle sköta sitt jobb med obekväma forskningsresultat som följd.

JEFF WERNER är professor vid konstvetenskapliga instutionen, Stockholms universitet.

Tidigare publicerad i Göteborgs Posten 2013

oss att utföra arbetsuppgifter som tidigare sköttes av resebyråtjänstemän, mäklare och bokhållare.

Någon lär ha räknat ut att genomsnittsam Amerikanen kommer att fördriva sex månader av sitt liv väntande på att trafikljus ska slå om. Jag vet inte om det finns liknande beräkningar gjorda för hur lång tid vi anslår åt att fylla i formulär, men det bör var minst lika länge. Aldrig tidigare i historien har en befolkning ägnat tillnärmelsevis så mycket tid åt pappersarbete.

POETISK TEKNOLOGI

I detta kapitalismens sista, fördröjda stadium har vi övergått från poetisk teknologi – med det menar jag, användandet av rationella och tekniska verktyg för att göra vilda fantasier till verklighet – till byråkratisk teknologi. Poetiska teknologier i den här betydelsen är lika gamla som själva civilisationen. Lewis Mumford påpekade att de första komplexa maskinerna bestod av människor. Egyptens pyramider kunde byggas tack vare en mästerlig förmåga att hantera administrativa procedurer; vilka gjorde det möjligt att utveckla tekniker för produktionslinjer, uppdelandet av komplicerade uppgifter i dussintals enkla handlingar, vilka var och en utfördes av speciella arbetslag – och detta med en mekanisk teknologi som inte var mer komplicerad än hävstånger och lutande plan. Administrativ arbetsledning förvandlade en armé av bönder till kuggar i en väldig maskin. Mycket senare, när mekaniska kuggar uppfunnits, utvecklades komplexa maskiner efter principer som ursprungligen uppkom för att organisera människor.

Vi har sett hur dessa maskiner – vare sig deras rörliga delar är armar fästa vid människokroppar eller pistonger, kugg-hjul och transmissionsremmar – bringats i arbete för att förverkliga omöjliga fantasier, katedraler, månresor, transkontinentala järnvägar. Otvivelaktigt finns det också något skrämmande med poetiska teknologier; poesin kan lika gärna mynna ut i helvetesvapen som i frihetsbejakande teknik, men de rationella administrativa teknikerna syftade alltid mot ett fantasiskt mål.

Ur det här perspektivet utgör alla dessa galna sovjetiska planer – även de som aldrig blev verklighet – höjdpunkten för

poetisk teknologi. Vad vi har nu är motsatsen. Det är inte det att fantastiska idéer inte uppmuntras utan att de flyter helt fritt. Det finns inte ens längre i någons föreställningsvärld att de skulle kunna bli verklighet. Den mäktigaste nation som någonsin har existerat har ägnat de senaste decennierna åt att intala sina medborgare att de inte längre kan förvänta sig fantastiska kollektiva företag, även om – med den globala miljöförstörelsen i åtanke – jorden framtid hänger på sådana.

Vilka är de politiska konsekvenserna av allt det här? För det första så måste vi ifrågasätta några av våra mest grundläggande antaganden om kapitalismens natur. Ett sådant är att kapitalism och marknad är identiska, och att de båda således är motståndare till byråkrati, vilket antas var ett fenomen som bara har sitt ursprung ur offentlig förvaltning. Ett annat antagande är att kapitalismen till sin natur är teknologiskt progressiv. Det kan verka som Marx och Engels – med sin ohöljda entusiasm för industrirevolutionens framsteg – hade fel på den punkten. Eller för att var mer precis; de hade rätt i att framhärda i att mekaniseringen av industriproduktionen skulle leda till kapitalismens undergång, de hade fel i förutsägelsen att marknadskonkurrensen, trots detta, skulle tvinga fabriksägarna att mekanisera. Att det inte, skedde som de antog, visar att marknadskonkurrens inte är ett så oundgängligt inslag i kapitalismens natur. Om inte annat så skulle de vara totalt överrumplade av den nuvarande formen av kapitalism, där mycket av konkurrensen sker på internmarknader inom de byråkratiska strukturerna i halvmonopolistiska företag.

SYSTEMFÖRSVAR

Kapitalismens anhängare brukar rättfärdiga systemet med tre generellt historiskt påståenden: Först; kapitalismen har drivit fram snabb vetenskaplig och teknologisk utveckling, för det andra; även om systemet gör ett litet fåtal enormt förmögna ökar samtidigt det allmänna välbefindandet och, för det tredje, detta leder till en säkrare och mer demokratisk värld för alla. Det är uppenbart att kapitalismen inte längre gör någonting av detta. I själva verket har många av dess försvarare retirerat från att hävda att det är ett bra system till att

det är det enda möjliga – åtminstone det enda möjliga systemet för ett komplext, teknologiskt avancerat samhälle som vårt.

Men hur kan man påstå att de rådande ekonomiska arrangemangen också är de enda som kommer att vara funktionsdugliga i varje möjligt framtida teknologiskt samhälle? Argumentet är absurt. Hur kan man veta något om det?

Förvisso är det en position som folk i båda ändarna av det politiska spektrat intagit. Som antropolog och anarkist stöter jag på civilisationskritiker som inte bara insisterar på att den nuvarande industri-teknologin inte kan leda till något annat än kapitalistiskt förtryck, utan att detta med nödvändighet också gäller för varje framtida teknologi, och att människans befrielse således bara kan åstadkommas genom att man återvänder till stenåldern. De flesta av oss är inte teknikdeterminister, men anspråken på oundvikligheten hos kapitalismen måste baseras på en sorts teknologisk determinism. Det är skälet till att om den nyliberala kapitalismen har som mål att skapa en värld där ingen tror att något annat ekonomiskt system kan fungera, så måste man undertrycka inte bara varje idé om en annan frihetlig framtid, utan också varje radikalt annorlunda teknologisk framtid. Men här ligger en motsättning. Försvarare av kapitalismen kan inte satsa på att övertyga oss om att den teknologiska förändringen har ebbat ut – det skulle betyda att kapitalismen inte är progressiv. Nej, de försöker övertyga oss om att det teknologiska framåtskridandet visst fortgår, att vi lever i en tid av underverk, men att dessa tar sig mer oansenliga former (den senaste iPhone-modellen) eller övertyga genom rykten om uppfinningar som är på gång ("Det sägs att vi snart kommer att ha flygande bilar"), eller med mer komplexa sätt att jonglera med information och bilder, och alltmer komplexa plattformar för att fylla i formulär. Jag påstår inte att den nyliberala kapitalismen – eller vilket annat system som helst för den delen – kommer att lyckas med detta. Det första problemet är att försöka övertyga världen om att man visar vägen i det teknologiska framåtskridandet när man i själva verket bromsar det. USA är särskilt uselt i det här avseendet med sin infrastruktur i förfall, handlingsförlamning inför den globala uppvärmningen, och det

symboliskt förödande i att man ger upp sitt bemannade rymdprogram samtidigt som Kina ökar takten i sitt. För det andra kan inte förändringar hållas tillbaka hur länge som helst. Genombrott kommer att ske. Man kan inte permanent undertrycka obekväma upptäckter. I andra, mindre byråkratiserade delar av världen – eller åtminstone i delar av världen där byråkraternas inte är så fientligt inställda till kreativt tänkande – kommer man långsamt men obehagligt att tillskansa sig de erforderliga resurserna för att ta vid efter USA och dess allierade. Internet ger också möjligheter till samarbeten och spridning, som kan visa sig vara avgörande för att åstadkomma genombrott. Inom vilka områden kommer de att äga rum? Vi kan inte veta. Kanske kan 3D-printing göra det som robotfabriker förväntades uträtta? Eller så kommer det vara något annat. Men det kommer att ske.

Vi kan i alla fall vara säkra på en sak; det kommer inte att ske inom ramen för den nuvarande företagskapitalismen – eller någon annan form av kapitalism. För att börja bygga baser på Mars, för att inte tala om att utveckla redskap för att hitta och kontakta främmande civilisationer, måste vi komma fram till ett nytt ekonomiskt system. Måste ett sådant system ha formen av en massiv ny byråkrati? Varför utgår man från det? Bara genom att bryta ner de existerande byråkratiska strukturerna kan vi komma igång. Och om vi ska komma att uppfinna robotar som tar hand om tvätten och städar köket måste vi se till att vad som än ersätter kapitalismen har en i grunden mycket mer jämlik fördelning av rikedom och makt – ett system utan vare sig superrika eller desperat fattiga, som är villiga att göra hushållsarbetet åt dem. Bara då kan teknologin inriktas på att fylla mänskliga behov. Det är det bästa skälet för att bryta sig ur fondförvaltarnas och koncernchefernas stryppgrepp – att befria våra fantasier och drömmar från de nät som fångslar dem, att låta vår gränslösa fantasi åter bli en materiell kraft i mänsklighetens historia.

Ur The Baffler nr 19 (2012)
www.thebaffler.com
Översättning: Peter Jervelycke Belfrage

DAIDALOS

Skuldhantering har blivit en huvudfråga i internationell politik. Men ingen tycks veta exakt vad begreppet skuld står för eller hur man ska förhålla sig till det. Denna flexibla innebörd är i själva verket orsaken till begreppets makt. Det finns inget bättre sätt att rättfärdiga relationer grundade på våld – att få dem att framstå som moraliskt riktiga – än att bädda in dem i en skuldretorik, eftersom det får offret att framstå som den som har gjort fel. Detta menar

SKULD, De första 5000 åren

David Graeber

antropologen David Graeber i ”Skuld. De första 5000 åren.”

Graeber går igenom skuldsättningens globala historia från det forntida Mesopotamien och de stora dynastiernas Kina till dagens av ekonomisk och politisk rådvillhet präglade värld. Han belyser hur människor under väldigt olika kulturella och materiella omständigheter förhållit sig till den för allt samhällsliv avgörande frågan om ömsesidighet och förpliktelser.

Dagens människor är inte precis de första som har funderat över vad som är rättvist och rimligt när det gäller att kräva in skulder eller efterskänka dem.

Boken är också ett engagerat debattinlägg om den samhällskris vi befinner oss i. Genom att omsorgsfullt beröva somliga föreställningar deras förrädiska ”självklarhet” vill Graeber få oss att reflektera över vilket handlingsutrymme som står oss till buds – eller skulle kunna göra det.

Beställ och se övrig utgivning på: www.daidalos.se

SOCIALDEMOKRATINS FÖRSTE HÖVDING

”Folkhemshistorien är välkänd och Per-Albin har blivit de flestas landsfader. Brantings politiska gärning och gestalt är suddigare. Jag har därför velat skildra Brantings historia, den politiska, kulturella och privata.” Så motiverar Olle Svenning i förordet till Hövdingen varför han valt att teckna ett porträtt i helfigur av Hjalmar Branting.

Huvudpersonen föddes 1860. Fadern var chef för Gymnastiska Centralinstitutet (nuvarande Gymnastik och Idrottshögskolan, GIH) och modern var pianist. Paret tillhörde den absoluta Stockholms societeten. Här utvecklade Hjalmar stil och manér som i mycket kom att prägla honom livet ut; ätande på lyxkrogar och tjänstefolk som ombesörjde markservicen i hemmet var i det sammanhanget regel. Hans sociala vara stod i skarp kontrast till de villkor som arbetarklassen i dåtidens fattigsverige levde under.

Brantings väg till socialdemokratin kom att gå över 1880-talets kulturradikalism, som gisslade kungar, adel, prästerskap och religion. Under sin ungdoms resor i Europa fick han kontakt med ryska revolutionärer i exil och kom att fördjupa sig i den marxistiska läran. I den socialdemokratiska klubb som bildades i Stockholm 1884 har han i uppbördsboken för januari-juni 1885 medlemsnummer 1. Från 1886 tillhörde Branting husorganet *Socialdemokratens* redaktion. Hans tal i Gävle 1886 – på temat *Varför arbetarrörelsen måste bli socialistisk* – brukar benämnas som den svenska arbetarrörelsens självständighetsförklaring. Efter Axel Danielssons tidiga frånfälle 1899 var sedan Branting i praktiken socialdemokratis obestridliga ledare ända fram till sin död 1925. Formellt valdes han till ordförande vid kongressen 1908.

Med tiden kom Branting att omfattas av en tämligen stark personkult och ikonisering. Exempelvis såldes det i valrörelsen 1914 200 000 billighetsporträtt av honom; ”att pryda varje arbetarhem”. För de fattiga genomsnittsmedlemmarna

symboliserade han hövdingen högt upp på toppen, patriarken som företrädde dem i de fina salongerna och maktens boningar. Svenning tecknar i en sekvens, från tiden när Branting blivit finansminister 1917, en smått rörande bild av denna patriarkala relation: ”Han var villrådig inför de många hjälpsökande som kom till departementet. Ibland gav han dem några sedlar ur sin egna plånbok. Så hade han gjort i sin ungdom: sträckt över en slant till de behövande. Medarbetare i finansdepartementet måste skydda Branting mot alla som bad honom om pengar”.

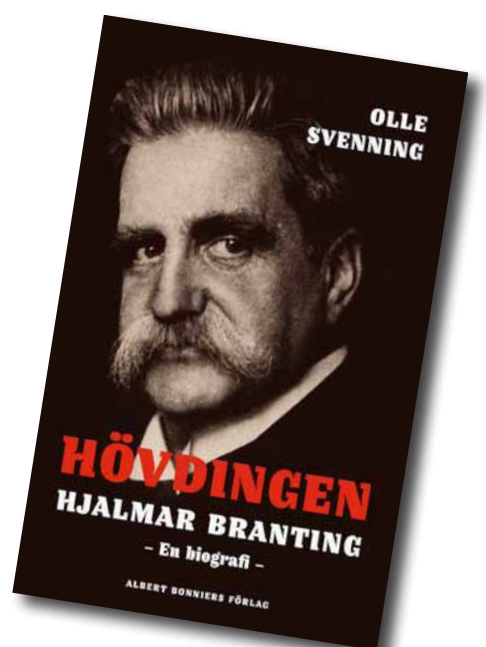
Den koalitionsregering mellan socialdemokraterna och liberalerna 1917 – där Branting således blev finansminister – gick framför allt till historien för att den stiftade en lag om allmän och lika rösträtt. Därtill vädrades det gamla ståndssamhället ut när husaga och utauktionering av barn förbjöds och tjänstehjonlagstiftningen skrotades. Dessutom förbereddes en lag om åtta timmars arbetsdag. Mindre smickrande är att regeringen gav väpnat stöd till den vita sidan i det finska klasskriget och att de diplomatiska förbindelserna med den nya revolutionära regeringen i Ryssland bröts.

Sammantaget är Hövdingen en stimulerande och bildande läsupplevelse. Med fokus kring förra sekelskiftet skildras arbetarrörelsens formative period i vårt land – en tid när reformister, revolutionärer och anarkister stred om inflytande och makt. Färgstarka personligheter som Hinke Bergegren, Kata Dahlström och Zäta Höglund passerar revy. För att inte nämna den anarkistiska tobaksarbeterskan Augusta Lokk, som uppmanade sina kvinnliga kamrater att beväpna sig med pistoler och skjuta överklassfolket. När Augusta begärde ordet ropade mötesdeltagare; –Stäng fönstren!

Det man emellertid saknar i Sven-

nings biografi är ett resonemang kring hur arvet efter Branting påverkat senare tiders svenska socialdemokrati. Det dominerande synsättet under hans epok var att när väl den allmänna rösträtten erövrats skulle folkmajoriteten vinnas, varefter det socialistiska uppbygget kunde ta sin början. Så här beskrev Branting det i sitt Gävletal 1886: ”Allmän rösträtt är således priset, för vilket bourgeoisien kan få köpa sig avveckling medelst administration, istället för konkurs anhängiggjord vid revolutionens domstol”. Även 1920-års partiprogram bär en klar socialistisk ton i sin systemkritik: ”Huvudorsaken till de lyten, som vidhäftar våra dagars civilisation, är nämligen det privatkapitalistiska produktionssättet. Som lagt äganderätten till produktionsmedlen i ett mindretals händer, dömt flertalet till egendomslöshet och beroende samt gjort motsättningen mellan arbete och kapital till det nuvarande samhällets bestämmande drag”.

Redan under Brantings levnad kom dock det socialdemokratiska partiet att i allt högre grad söka samarbete med storkapitalet. Han själv skyddes allt mer klasskampen, eller ”den mullrande åsken” som han hade för vana att kalla den. Istället för klasskamp – med systemskifte som mål – kom under 1920-talet drömmen om den socialistiska visionen att stanna vid utredningar om socialisering och industriell demokrati. Därefter kom Per-Albin Hansson att med sin folkhemsvision och kohandel med Bondeförbundet förvisa den socialistiska tanken bort från partiets omedelbara praxis. Idag är vi också fjärran från ett samhälle där det stora flertalet – med Brantings bevingade ord – kan förverkliga ”sina bästa stämningars längtan”. ★

EN ARTIKEL AV ANDERS KARLSSON

Artikelförfattaren är medlem i Röda rummets redaktion.

DEN EGENARTADE AGITATORN

”Att försöka återupp-
rätta Albin Ström är
mitt första motiv för
att skriva denna bok.”
Det förklarar Johan
Lönnroth, tidigare le-
dande vänsterpartist,
riksdagsledamot och
vice ordförande, i sin
biografi över den en-
gång så framträdande
och bullrige vänsterso-
cialisten. Håkan Blom-
qvist synar Lönnroths
försök och placerar det
även i ett större per-
spektiv med arbetar-
rörelsens historia som
fond.

Albin Ström, det var den fattige
torparsonen från Dalsland,
gestaltningen av en svensk re-
bellisk arbetarradikalism som
trängde ända upp i riksdagspolitiken med
sin antimilitarism och sitt okuvliga över-
hetstrots. Men som maldes ner till en slags
politisk rättshaverist när efterkrigsvärlden
formades av storskaliga statliga lösning-
ar och maktblock. Lönnroth vill genom
Ströms livsgärning följa ”det frihetliga
spåret i svensk arbetarrörelse”, ett spår
han menar handlar om arbetarklassens –
och människans – frigörelse genom själv-
verksamhet, jämlikhet och demokratiskt
fritänkande. ”Hans idéer var helt omöjliga
för sin tid”, skriver Lönnroth, men tror på
den frihetliga socialismens seger om ett
eller annat århundrade. Och den dagen,
hoppas han, ”skall en liten del av äran
ges åt Albin Ström.” Säkert, men också en
stunds eftertanke över alla de radikaler
som gick ut i livet för stridbara framtids-
lösningar men inte förmådde orientera sig
i en förändrad samtid och förväxlade sin
egen person – med politisk strategi. Den
biografiska historien i korthet:

STRÖMS LIVSVÄG

Albin Ström född 1892 i en backstuga i byn
Ånimskog, Dalsland. Fadern, fattig bond-
dräng, tidigare rallare från Hälsingland,
modern torpardotter och piga – av fyra
syskon en ”oäkta” syster och en lillebror
död vid sex års ålder. Duktig i skolan med
en fritänkande och därav sedermera av-
skedad lärare. Från tolv års ålder dräng för
att bidra till familjens försörjning och vid
arton till sjöss som lättmatros. Från 1913 –
året före världskrigets utbrott – värnplikt

vid flottan. Två år senare arbetare på SKF
i Göteborg, fackligt organiserad syndika-
list, nykterhetsvän och aktiv i Olskrokens
socialdemokratiska ungdomsklubb.

Ström tillhörde den radikala antimili-
taristiska generation som 1917 bröt med
det socialdemokratiska moderpartiet och
våren samma år bildade ett nytt socialde-
mokratiskt vänsterparti. När detta anslöt
sig till kommunistiska internationalen
och senare splittrades, följde Ström 1923
de så kallade Vennerströmarna tillbaka
till socialdemokratin. Han hade då bildat
familj, under flera år jobbat som stuveri-
arbetare i Göteborgs hamn och studerat
inom folkbildningen. År 1924 valdes han
som byggnadsarbetare in i styrelsen för
den socialdemokratiska arbetarkommu-
nen och till ordförande i Grov- och Fabriks-
avdelning 49. Den skulle bli basen för hans
ledande roll inom Göteborgs arbetar-
rörelse. Invald i stadsfullmäktige 1926,
och två år senare ordförande i Fackliga
Central med över 36 000 medlemmar,
valdes han till riksdagsledamot med mas-
sivt stöd från Göteborgs arbetarväljare.
Han uteslöts under tumultartade former
ur socialdemokratiska partiet 1934 – for-
mellt för oegentligheter vid ett kongress-
val, i verkligheten för sin oppositionella
vänsterkritik av byråkratiska privilegier,
toppstyre och S-regeringens ”kohandel”
med Bondeförbundet.

I spetsen för flera tusen socialdemo-
kratiska Göteborgsarbetare anslöt han
sig till de icke-stalinistiska så kallade Kil-
bomskommunisterna som kastat loss från
Moskva. Under namnet Socialistiska par-
tiet skulle den sammanslagna partibild-
ningen utgöra huvudkraften till vänster
om socialdemokratin fram till 1937 då den
börjat falla sönder under trycket av soci-
aldemokratin och kommunisterna. När
dess ordförande Nils Flyg tog ställning
för Finlandsfrivilliga 1940 och orienterade
sig mot Hitlertyskland bildade Ström ett

litet vänstersocialistiskt parti med bas i
Göteborg. Som partiledare och redaktör
för tidningen Arbetarposten upprätthöll
Ström sin formation – till sist närmast
som ett enmansparti med en handfull
trogna – fram till sin död 1962. I Göte-
borgs arbetarklass levde länge minnet av
Albin Ström som den ständige rebellen
och oöverträffade folktalaren, som aldrig
övergav sin klass och ”småfolkets” frågor
när andra klättrade uppåt och blev till
välmående män i välfärdsstaten.

GÖTEBORGS ARBETARRADIKALISM

För dem som är intresserade av Göteborgs
arbetarhistoria och en av den svenska ar-
betarradikalismens profiler, har Johan
Lönnroth utfört en verklig kulturgärning,
inte bara för att Albin Ströms levnads-
teckning saknats i berättelsen om svensk
arbetarrörelse. I skildringen av Ströms
politiska liv speglas också det personligas
villkor i arbetarklassens Göteborg – från
mellankrigsårens massarbetslöshet och
bröduppror till föräldrade bordsskick på
tröskeln till det nya samhället. Här är ex-
ercishuset på Heden där Ström och hans
nyblivna hustru hyrde ett bås för tio kro-
nor i veckan, tidningen Minaretens kamp
mot ”straffskola” för en våldtagen flicka,
en mätares arbetsuppgifter, den moderna
teknikens – högtalarens – debut på Heden
under Ådalsprotesterna 1931, etc. Och
Ströms personliga egenheter, från den be-
tydande kroppsvikten till försöken att för-
ställa sin röst i telefonen på Arbetarposten
– för att ge intryck av en större redaktion.
I första rummet är det dock falangerna,
intrigerna och striderna i den göteborgska
arbetarrörelsen som rasar över sidorna.
Kommunisterna och socialdemokraterna,
vennerströmarna och höglundarna, sillé-
narna och kilbomarna, Linderot, Senander,
Holmberg, Cirkus Sjukan och Ilban Lort-
skvätta. Men framförallt är det strömmar-
na mot dahlströmmarna – Albin Ströms

respektive Axel Dahlströms anhängare –
kanske bäst beskrivna som arbetavänstern
och tjänstemannahögern inom Göteborgs
socialdemokrati. Med stormiga möten,
polariserade val med anklagelser, ute-
slutningar och splittringar – till enorma
kostnader av politisk och personlig energi.
Det hela vore lätt att parodiera som bara
sektuppgörelser och personstrider. Om
nu socialismen var produkten av en så
oemotståndlig och historiskt nödvändig
process, borde inte vägen då varit bredare
och mer öppen för många olika vägval? Is-
tället tycks den kommunistiska rörelsens
mentalitet, så klassiskt skildrad en gång
av Arthur Koestler, ha brett ut sig över
hela arbetarrörelsefältet: ”Partiets kurs
är snävt utprickad, likt en smal bergs-
stig. Minsta felsteg åt höger eller vänster
störtar dig ner i avgrunden.”

FRIHETLIGT SPÅR

Men Lönnroth vänder inte de stridande
ryggen utan försöker förstå det hela som
uttryck för en process där ett tidigt frihet-
ligt spår i svensk arbetarrörelse efterhand
”klämdes till döds” mellan socialdemo-
krati och kommunism. Den frihetliga
traditionen, tror han med en klassisk
förklaring, kan ha utvecklats historiskt
ur frånvaron av en stark svensk feodal-
makt vilket möjliggjorde lokala självstyren
och ett bondefrisinne. I den unga svenska
arbetarrörelsen stod frisinnet högt i kurs,
inte minst hos framträdande agitatorer
som Fabian Månsson. Idétraditionen
brukar beskrivas som antiauktoritär och
demokratisk i socialliberal anda. Hit hör
motstånd mot monarkin, militär kadaver-
disciplin och elitvälde, självhjälp istället
för statlig överhetsmakt, individualism
mot undersåtlighet. ”Båd stat och lagar oss
förtrycka”, som det hette i Internationalen.
På det personliga planet handlade det om
att stå upp för sin sak, bilda sig en självstän-
dig mening och inte bara följa med ström-

men. ”Böj din nacke för ingen”, var ett av socialismens tio budord i den socialistiska sagostunds rörelsen vid förra sekelskiftet. Lönnroth tar sig tyvärr inte utrymme att mer ingående reda ut vad det frihetliga spåret skulle ha bestått i. Syndikalismen eller den så kallade ungsocialismen berörs i sammanhanget knappast ens marginellt. Det blir det socialdemokratiska vänsterpartiets ”demokratiska grundlag” från 1917, Carl Lindhagens skapelse, som får bilda matris för hur den frisinade idéen tänktes realiserad inom rörelsen själv: ingen ordförande eller ledarmakt, inga tvingande majoritetsbeslut, total öppenhet och fri diskussion. När det handlar om själva samhällsutvecklingen nämns arbetarrådstanken 1917 och Wigforss’ tidigare idéer om gillesocialism. Men annars är det just främst genom Albin Ströms personliga gärning läsaren tänks få syn på och bilda sig en förståelse av det genom 1900-talshistorien övervuxna spåret. Ströms vägran att acceptera partidisciplin uppifrån inom såväl socialdemokratien som hos kommunisterna. Hans personliga erfarenheter som mätare för byggnadsarbetarna med viss egenmakt över pris-sättningen. Engagemanget för svaga och utsatta individer, drabbade av övergrepp, sjukdom eller skatteskulder. För att inte tala om ett liv av slit i folkrörelser på olika nivåer – liksom hans öde att av egen kraft driva en tidning och ett litet parti genom decennier. För Lönnroth gestaltar därmed Ström den frihetliga tanken – politiskt uttryckt genom frenetiskt motstånd mot både det borgerliga klassamhället, stalinistisk kommunism och socialdemokratisk statsbyråkratism.

SVARSLÖSHET

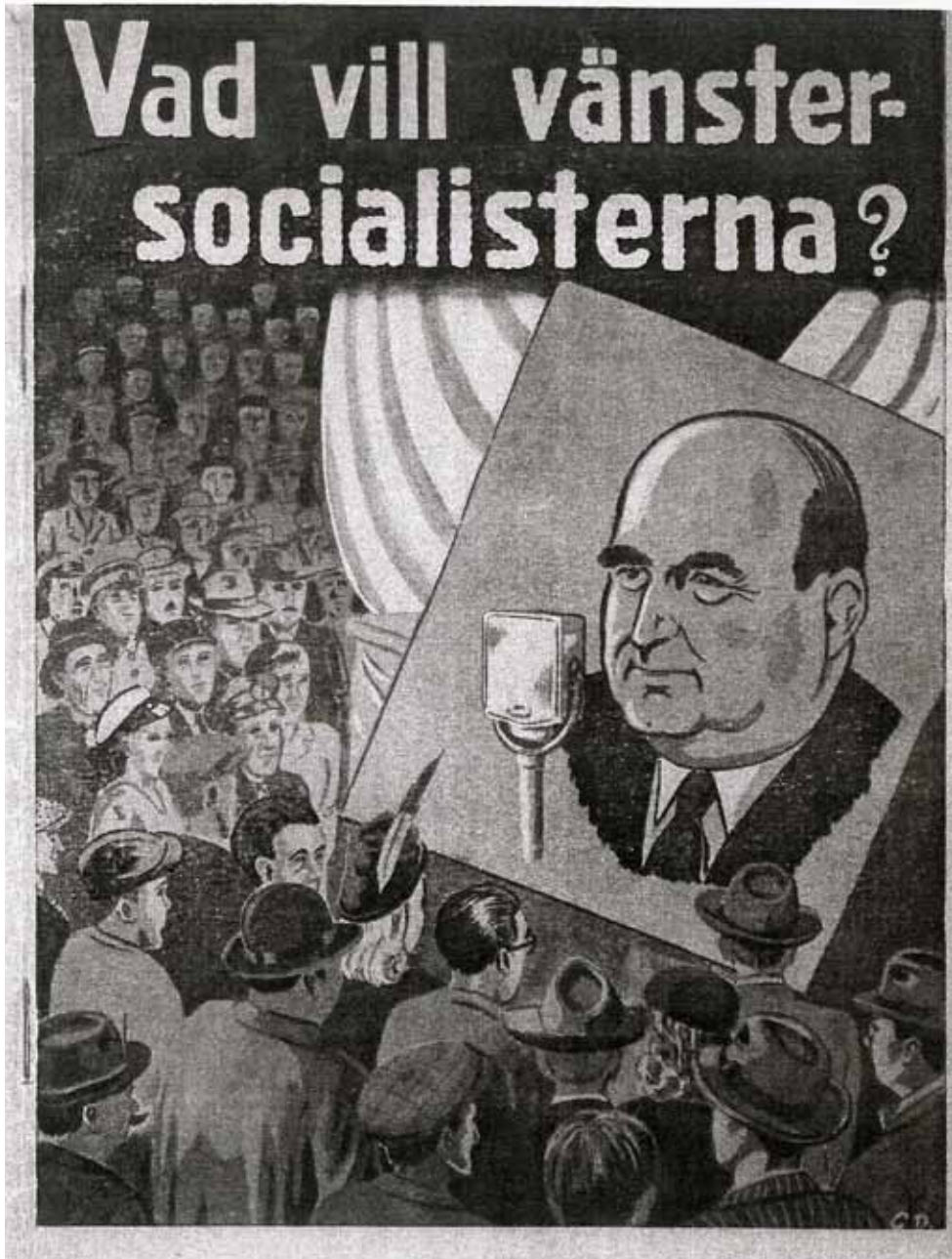
Det är spännande, lärorik och bitvis gripande läsning (bortsett från något sakfel om Nils Flyg, förstås). Men också i avsaknad av svar på både stora och små frågor. Varför klämdes det frihetliga ihjäl? För att socialdemokrati och kommunism blev dominerande alternativ. Jamen, varför blev det så? För att Ström och andra besegrades...Berättelsen fullkomligt ropar efter svar, eller förslag på tolkningar. Den handlar om ett 1900-tal av de imperialistiska blockens världskrig med hundratals miljoner offer och raserade världar – både materiella och andliga. Den unga arbetarrörelsens frigörelsekamp för ett samhälle där, med manifestets ord ”var och ens fria utveckling är förutsättningen för allas fria utveckling”, banade sig fram i samhällen av tätande statlig makt och storskaliga industriella och samhälleliga lösningar. Världskrigen visade vad koncentrationen, den övergripande kontrollen och styrningen förmådde åstadkomma, världskriserna vart laissez-faire tycktes leda.

Medan socialdemokratien med stöd av väldiga folkrörelser ryckte fram mot statlig makt i det borgerliga samhället gjorde kommunisterna sig till verktyg för vad de såg som arbetarklassens egen statsmakt i öster. De båda riktningarna stred om inflytande och erövring inom det som gavs av den industriellt drivna utvecklingsväg vilken präglade 1900-talets Europa. Inte bara för att de hade gått den marxistiska kursen om den materiella produktionens avgörande betydelse för den samhälleliga överbyggnaden och hur produktionsförhållandena någonstans

EN ARTIKEL AV HÅKAN BLOMQVIST

Artikelförfattaren är arbetarhistoriker, verksam vid Södertörns högskola, och medlem i Socialistiska partiet

längs vägen måste anpassa sig till produktivkrafternas utveckling. Utan för att de reallt möjliga lösningarna på fattigdom och maktlöshet – ja, för att återvända till Ström – på bostadsbrist, spårvägslinjer och paratyfus låg i stora övergripande lösningar. Kunde självverksamhet, egenförvaltning, platt demokrati och individualism förenas med den storskaliga nödvändigheten? Kring det brottades många riktningar inom arbetarrörelsen, från radikala socialdemokrater av den unge Wigforss’ typ till titoistiska kommunister och trotskister – för att allmänt bese-gras. Medan andra lät sitt medvetande bestämmas av det samhälleliga varats hårda logik och blev till centraliseringens

och de stora lösningarnas lydiga – ofta entusiastiska – systemarbetare. Andra, som Ström, anarkistiska och syndikalistiska riktningar, förnekade motsättningen och marginaliserades. Några kunde leva kvar som en slags arbetarrörelsens dåliga samvete, andra dog ut med sina bärare.

STOCKHOLMSSYNDROMET

Kanske är det Lönnroths starka personliga identifikation med Ström som får skildringen att i hög grad bortse från andra inslag i historien av betydelse för biografien. (Lönnroth tycker rentav att han själv och Ström – som han genomgående benämner bara med förnamnet ”Albin” – på något sätt liknar varandra rent personligen, en hårdsmält tanke. Det är svårt att ens tänka sig något mer omaka än den intellektuelle och lyhörde akademikern med bildad bakgrund, och Ströms hundrakilos slugger från den fattiga backstugan). Ja, Lönnroth tycks – likt många av åhörarna på Heden när det begav sig – ha fångats av Ström, men här genom biograferingens ofta återkommande Stockholmssyndrom..

Att komma så nära en svårt baktalad och smäddad person, ta del av dennes glädje-ämnen och sorger, förhoppningar och inre vilja, bidrar gärna till overseenden. Inte så att Lönnroth alls döljer Albin Ströms politiska öde som rabiat folkhemsmotståndare och skattegnällare efter kriget, men slutfasen av Ströms gärning matas förbi utan egentlig förklarande och kritisk eftertext.

Hur det ”frihetliga spåret” i ideologisk mening faktiskt ruttade hos Ström – men också hos den svenska syndikalismens 1950-tal – kan kanske hjälpa oss att förstå varför nästa vänstervåg under 1960- och 70-tal så lätt kunde annekteras av nys-talinism och diktaturanhängare. Några

vettiga minnen av ”vänstersocialister” ur Ströms generation hade inte levt vidare. Den som till äventyrs snubblade över gamla nummer av Arbetarposten kunde förbryllad läsa om jordbruksnämndens ”BAKTERIEKRIG mot svenska folket”, regeringens tjugoåriga ”myntklippningspolitik” (inflation), ”sossetanter-nas livslögn” och ”slickepinnen Erlander” bland artiklar om stöd för det östtyska arbetarupproret mot stalinismen 1953 och åt västsidan under Koreakriget. I de gallsprängda molnen av anklagelser mot ”äckliga strebrar”, skatteutplundring, taxeringsmän, ”penningförfalskare”, ”rättsrötesump” och ”Krängel-Sverige” skymtar ett annat viktigt inslag i den unga svenska arbetarradikalismen, vurmen för Nietzsches övermänniskoideal. Det ska inte förväxlas med nazismens rasbiologi utan löpte samman med frisinnet i dyrkan av den dådkraftige – oftast mannen – som vågade resa sig upp mot överheten och bana sin egen väg, övertygad om att ha rätten på sin sida. ”Låt oss gå ut som unga Gudar!”, manade Zäta Höglund de

socialistiska ungdomarna i början av förra seklet. Arbetarrörelsekulturens poesi, sånger och berättelser smockfylldes av dessa män som trotsigt höjde sig över mängden. Albin Ström sågs av sina anhängare – och säkert av sig själv – som en av dem. I Arbetarpostens agitation mot karriärister, klättrare och ”magsocialister” är det ynkryggen och anpasslingen som oavbrutet häcklas. ”Moraliskt ryggmärglidande är en av nutidens svåraste andliga sjukdomar”, rasar Ström. Det är ”hjordmänniskan” som härskar, förban-nar tidningen, ”man får leta med ljus och lykta efter en individ om vilken man kan säga: ’Han är en man!’”. Lyckligtvis tyckte sig tidningen ha funnit honom.

GENERATIONERS ERFARENHETER

Kombinationen av frisinnet och det unga gudaidealet bidrog till Ströms oförmåga att orientera sig och göra avtryck i den värld som förändrades inför hans allt blindare ögon. Det frihetliga spåret förvandlades till vanmäktiga besvärjelser inför den framväxande välfärdsstaten med dess byråkratiska kollektivism och tjänstemannastyre.

Med Folke Fridell hatade han den nya epokens tidsstudiemän, ”maskinålderns vita fåglar som häckar i våra råtthål. Vi betraktar dem som asgamar på rov.” Med Harry Martinsson fruktade han motorismen och blev ”rädd för varje människa som uppträder klädd i maskin.” Det var som en hes viskning av något som en gång tillhörde den svenska arbetarradikalismen, när han 1961 höll sitt sista förstamajtal på Heden inför något tiotal trogna där mångtusentals förut lyssnat. Det är i detta något Lönnroth tycker sig finna ett igenvuxet spår att följa, men inte alltid lyckas leda läsaren igenom Ströms egen buskvegetation. Att spåren av det frihetliga är värda att friläggas när de stora välfärdssystemens baksidor lämnat garden öppen för en lång period av borgerliga lösningar, är rimligt. Men hur självförvaltning och jämlik gräsrotsdemo-kрати ska kombineras med övergripande system och lösningar, är fortfarande olöst. Här finns emellertid generationer av socialister och revolutionärer världen över som försökte ge svar, både i praktik och teori - från arbetar- och soldatrå-dens dagar efter första världskriget, över spanska jordbrukskommuner, jugoslavisk arbetarkontroll och latinamerikanska folkkommittéer till våra dagars sociala rörelser och försök till klimatanpassade självförsörjningar. Det är reservoarer av erfarenheter att utvinna och utveckla för den nutida arbetar- och folkrörelse som ska klimatombygga vår planet. När Ström drog sitt sista andetag en som-mardag 1962 hade tiden för länge sedan dragit vidare. Det var midsommarafton, rekordår och ett välfärdsbygge på väg mot zenit. Inte många mindes längre vad han egentligen hade representerat när svensk arbetarrörelse trettio år tidigare banat sig fram mot makten. Det skulle ta ännu ett halvsekel innan någon påminde oss.

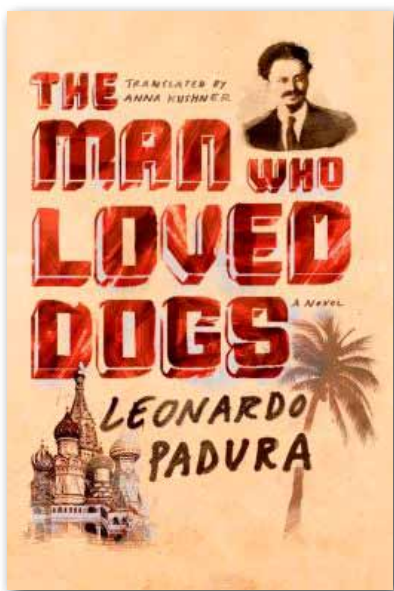
Håkan Blomqvist

Johan Lönnroth

Albin Ström och det frihetliga spåret i svensk arbetarrörelse. Bokförlaget Korpen, 2014

MORDET PÅ TROTSKIJ SOM HISTORISK ROMAN

Trotskijs öde, och i synnerhet mordet på honom, har länge fascinerat politiskt och historiskt intresserade. Ett exempel på det är den kubanske författaren Leonardo Padura med den historiska romanen *Mannen som älskade hundar*. Den har utkommit på många språk, inklusive danska (men tyvärr inte svenska – än), och har fått översvallande recensioner, inklusive på Kuba, där den erhöll det prestigefulla litteraturpriset *Premio Nacional de Literatura cubana*. Vi återger här två recensioner: Johan Lönnroths anmälan har en personlig vinkling, den andra som är översatt från danska, ger en översiktlig bild av vad boken handlar om.

JOHAN LÖNNROTH:
The Man who loves Dogs

Det var Ines Lohr, skaparen av det mysiga bokcaféet på Kapellplatsen i Göteborg, som tipsade mig om kubanen Leonardo Paduras *The Man who loved Dogs* (Farrar, Straus & Giroux 2009). Jag undrar lite varför, men det var mitt i prick, just vad jag behövde. Ibland var det visserligen ganska förfärligt att läsa om vad "kamraterna" gjorde i den International som det parti jag fortfarande är medlem i en gång tillhörde och som mina trotskistiska kamrater för inte så hemskt länge sedan brukade anklaga för att vara stalinistiskt. Men jag tror att boken har lärt mig ganska mycket som jag inte visste förut.

Paduras roman varvar kapitel som handlar om tre huvudpersoner, vilka alla är hundälskare:

Trotskij efter det att han tvingats i exil 1929, först i Turkiet, sedan Frankrike, Norge och sist Mexiko fram till mordet i augusti 1940.

Hans mördare Ramón Mercader (som också framträder under en rad andra namn) från uppväxten i Spanien, hans deltagande som fanatisk anhängare av Stalin i inbördeskriget, hans fostran till mördare i Sovjetunionen, mordet i Mexico, åren i fängelse, sedan livet som Sovjetunionens hjälte i först Moskva och till sist på Kuba, där han möter bokens tredje huvudperson som också är bokens jag.

Denne har – tror jag åtminstone – klara drag av Padura själv. Han växer upp på

EN ARTIKEL AV JOHAN LÖNNROTH

Artikelförfattaren är medlem i Vänsterpartiet, nationalekonom och före detta riksdagsledamot.

Kuba med en homosexuell bror som trakasseras av myndigheterna och med föräldrar som ängsligt manar sönerna att anpassa sig till regimen krav. Han vill bli författare men tvingas försörja sig som redaktör för en tidning för veterinärer eftersom han är någon slags "halvdissident". Han träffar så en man med hundar på stranden. Denne säger sig vara nära vän till Ramón och berättar historien om dennes liv. Men författarjaget tror att mannen med hundarna är Ramón själv.

Boken ger intryck av att vara byggd på solida källor. Det är den mest inträngande beskrivning jag läst av Trotskijs privata och politiska liv åren 1929 till 1940, av striderna mellan stalintrogna kommunister, trotskister, syndikalister och anarkister under spanska inbördeskriget, av mordet på Kirov och de därpå följande rättegångarna i Moskva, om Trotskijs försök att bilda en fjärde international samt om alla turerna bakom mordet.

Boken ger en i allt väsentligt sympatisk bild av Trotskij, men den väjer inte för hans mörkare sidor: hans ledande roll då matrosupproret i Kronstadt 1921 brutalt slogs ner, hans utskällning av sonen, som med risk för sitt liv (han mördas senare) leder verksamheten i Paris, när han inte genast lyder pappans instruktioner, hur han skaffar sig Frida Kahlo som älskarinna och därmed sviker inte bara sin lojala hustru utan också Fridas man, Diego Rivera, som därmed drivs över till fiendesidan.

Men jämfört med bilden av Stalin framstår ändå Trotskij som en liten tomtegubbe. Boken beskriver ingående det systematiska utrotandet av dem som visste något om vad Lenin ansåg om Stalin eller om dennes marginella roll under revolutionen 1917. En parentes: I den USA-producerade TV-serien *Krig* som sändes nyligen i SVT ges Stalin en grovt felaktig roll som Lenins närmaste man 1917. I boken finns även beskrivningar av hur inte bara Trotskijs familj förföljs och mördas utan också det brutala slaktandet av mer avlägsna släktingar och vänner. Det är en bild som är så hemsk att man ibland kan undra hur det kan ha varit möjligt för en så förfärlig människa att trots allt leda detta gigantiska imperium i nästan tre decennier. Det hade varit önskvärt med lite mer om Stalins slughet och politiska fingerfärdighet, hur han bättre än Trotskij förstår vad som rör sig i folkdjupet, eller om hans formidabla förmåga att blixtnsnabbt ta avstånd från och byta ut de bödlar som gått för långt och blivit alltför impopulära.

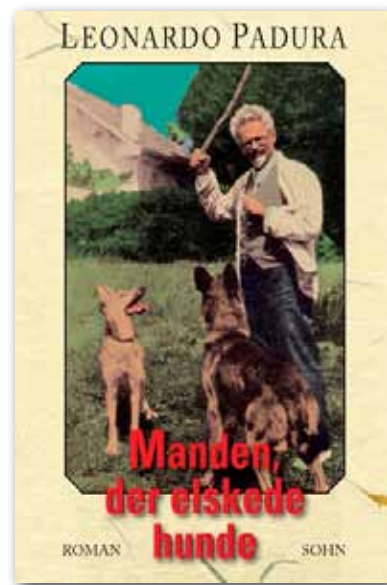
Padura ger också den dystra bilden av hur Stalin lyckas pressa nästan alla

regeringar av olika politisk färg att falla undan för diktatorns krav på att vägra att ge Trotskij asyl. Det norska Arbeiderpartiet, som då med ledare som Martin Tranmæl stod klart till vänster om den svenska socialdemokratin, tog regeringsmakten 1935 och utgjorde under drygt ett år ett undantag. Trotskij fick asyl och hans bok *Mitt Liv* gavs ut på norska. Men under den press Stalin med stöd av den norska extremhögern utövade föll en efter en av de norska vännerna ifrån och han tvingades efter drygt ett år att lämna landet.

Det för mig kanske allra mest svårsmälta är skildringarna av hur de spanska kommunisterna på Stalins order gick in för att ta kål på sina ideologiska konkurrenter på den republikanska sidan i spanska inbördeskriget. Visserligen hade jag läst en del om detta i andra böcker (bland annat Javier Cercas *Hjältarnas Uttåg* Som *Salamis Soldater* från 2001, som starkt rekommenderas). Och visserligen hade jag i samband med att jag skrev om Albin Ström tagit reda på en del om Stalins cyniska spel med de spanska anhängarna. Det var exempelvis på Stalins order som SKP i riksdagen röstade för att förbjuda frivilliga att åka till Spanien 1937 (bara Socialistiska Partiet röstade emot). Ändå blev Paduras totala demonisering av kommunisterna i Spanien lite av en chock.

Skildringen av hur Mercader i ett sovjetiskt utbildningsläger förvandlas från mjukis till kallhamrad mördare är självklart också extremt obehaglig. Den överträffar allt jag tidigare läst om förhållandena i Sovjetunionen under Stalin (som till exempel Timothy Snyders *Den Blodiga Jorden: Europa mellan Hitler och Stalin* från 2010 och Anne Appelbaums *Järnridån* från 2013). Nästan ännu värre är den totala cynism hos de tidigare vännerna som Mercader möter när han efter fångenskapen kommer till Moskva. Hans före detta handledare tycks ta avståndet av stalinismens förbrytelser som självklarheter och Ramón inser att alla hans tidigare övertygelser byggt på en gigantisk lögn.

Det skulle vara intressant att ta del av hur Trotskijs vänner upplever denna bok. Ett kort avsnitt i boken handlar om när mensjevikerna går in för ett mer demokratiskt parlamentariskt system efter februarirevolutionen, men den före detta mensjeviken Trotskij ansluter sin till bolsjevikerna och sedan blir han medansvarig för enpartidiktaturen. Är dagens trotskister beredda att erkänna att historien gett mensjevikerna rätt på den punkten? ★

SVEND VESTERGARD JENSEN:
Manden, der elskede hunde

Hur kan det komma sig att en historisk roman på nära 800 sidor kan vara av intresse för dem som redan känner till att den ryska revolutionsledaren Leo Trotskij mördades i Mexiko?

När jag fick boken för att skriva en recension och såg omfånget på den greps jag av en viss förtvivlan – 800 sidor om ett mord som jag redan så väl kände till. Flera läsare kanske tänker detsamma?

Men läsaren kommer snabbt att fångas och fortsätta läsandet av denna imponerande historiska roman. Jag lovar er, och manar er att kasta er över *Manden, der elskede hunde*.

TRE SPÅR

Det är inte bara mördaren Ramón Mercader och hans offer Leo Trotskij som boken följer genom 1930-talet. Den följer också författaren Leonardo Paduras eget efterrevolutionära Kuba, där bokens egentliga handling tilldrar sig.

Vi får följa Leo Trotskij från hans förvisning ur Sovjetunionen 1929 fram till den ödesdigra dagen i augusti 1940 i Mexiko. Det är resan till Turkiet, Frankrike, Norge och till den slutgiltiga asyl i Mexiko. Inga andra regeringar, än den mexikanska statens president Cárdenas, ville ge den revolutionära socialisten en permanent fristad. Det var mycket påtagligt att Sovjetunionens stalinistiska byråkrati ständigt förföljde Trotskij och pressade regeringarna som hade kunnat tänka sig att ge honom asyl.

Boken följer mördaren Ramón Mercader under samma tid minst lika tätt. Med början då han, med rötter i en borgerlig krets som slagit sig ner intill Barcelona, rekryte-

rades till det spanska kommunistpartiet.

Men även modern Caridad, som har ett stort inflytande på sonen, följs lika nära boken igenom. Hon hade brutit med familjeöverhuvudet och anslutit sig till kommunistpartiet, ett parti som växte snabbt efter folkfrontens valseger 1936 tack vare Sovjetunionens materiella och finansiella stöd. Caridad lever ihop med en framstående sovjetisk GPU-agent, inte bara i Spanien utan också senare, när uppdraget så kräver, i andra länder.

Förhållandet moder son är mycket väl beskrivet i boken. Det är sonens ångestpräglade relation, istället för en kärlek, till modern.

Innan sonen ska åstad för ”det stora uppdraget” säger eller rättare sagt tilltalar hon honom med orden ”Mitt hat kommer aldrig att tillåta att jag bidrar till att bygga det nya samhället. Men det är det bästa vapnet i att bryta ner det gamla samhället och därför har jag uppfostrat er, alla mina barn, till detsamma. Ni är hatets barn, i morgon, i övermorgon, när du om två dagar står framför den man du ska dräpa, så kom ihåg att han är min fiende och också din ...” (sid 590).

Ramón Mercader deltog i inbördeskriget i Spanien och rekryterades som sovjetisk agent. Utbildningen till agent och mördare skedde i Moskva. Han topptränades både psykiskt och fysiskt för att kunna utföra ”det stora uppdraget”, att mörda Trotskij!

PÅ STRANDEN I KUBA

Bokens tredje spår ger oss en inblick i Leonardo Paduras eget liv. Det är en inträngande beskrivning han ger oss av det kubanska samhället och av sitt liv under tre årtionden.

Paduras olika avsnitt om Mercader är utifrån de samtal som han hade med honom på stranden 1977. Fem år senare skrev han ner dem. Ingen hade innan velat lyssna på denne mystiske man – mannen som älskade hundar – som dagligen gick med sina hundar längs stranden och alltid med en beskyddare nära inpå. Denne mystiske vandrare ville förtälja sin historia bara den inte skrevs ner. Fast han hade säkert en förnimmelse av att Padura är – vilket han var då – en blivande författare. I vilket fall som helst vill ”mannen som älskade hundar” berätta sanningen om sitt liv,

åtminstone så som han såg det: sin sanning och om sitt liv.

Mannen försvann sedan plötsligt. Padura letade efter honom och hade nära på gett upp hoppet, han är säkert död. Men efter fem år gav en äldre sjuksyster honom ett handskrivet papper från honom. Det förlöper sedan många år innan Paduras möten med mannen skrivs ihop till en berättelse. Under tiden hade mycket relevant material kommit Padura tillhanda, vilket allteftersom kom honom att se den röda tråden i historien och fick den att hänga ihop.

Den mystiske mannen hette, eller hade hetat, Jaime López. I ett annat liv hette han Ramón Mercader, i ett tredje Jacques Mornard och senare Frank Jacson och Roman Pavlovitj.

Mördaren var också ett offer. Han var ett slaktoffer, utifrån den sovjetiska byråkratins lögner och bedrägerier, som kom

att bli ett redskap för regimenrensningar och utrotandet av revolutionärerna från den ryska revolutionen 1917 och från andra revolutioner i världen – inte minst i den spanska revolutionen och medborgarkriget, vilket väl redogörs för i boken.

Ramón Mercader blev inte den hjälte som det hade lovats honom när ”det stora uppdraget” var fullbordat. Han övermannades av några av Trotskijs livvakter och undslapp inte sitt död, trots att medhjälpare satt på hustaken runtom Trotskijs hus. Padura beskriver hans eländiga liv mycket ingående utifrån samtalen på stranden och det ytterligare materialet som han hade fått.

Boken är i sin essens ett grundligt arbete om stalinismen, dess väsen och natur, vilken i varje uns är kontrarevolutionär. Och allt berättat som det drama det är. Padura har gjort utförliga efterforskningar och resultatet är en roman som med författarens egna ord ”är ordnat i överensstämmelse med fiktionens krav och friheter”.

Även om mycket av bokens material är välkänt innehåller den dock nya uppgifter om Leo Trotskijs mördare, som annars hade förblivit okända. Mercader fick varken i Sovjetunionen eller på Kuba säga något om saken eller om dess sammanhang. Det var avtalat och hade han brutit det kände han till konsekvenserna alltför väl.

TILLBAKA TILL MOSKVA

Berättelsen fortsättes till nutidens Moskva 1968, då mördaren möter sin läromästare/handledare – GPU-agenten – från det spanska inbördeskriget. Han som hade rekryterat och instruerat honom och som hade följt Mercader från inbördeskrigets begynnelse till dagen för mordet på Trot-

skij. De hade inte sett varandra förrän nu i slutet på 1960-talet i Moskva.

Mercader får av kommunistpartiets generalsekreterare Leonid Brezjnev motta två medaljer, Sovjetunionens hjälte och Leninorden och intyget att han är medlem av GPU:s ärogarde.

Mercader hade suttit i mexikanskt fängelse från mordet på Trotskij 1940 till 1960. Därefter reste han till Sovjetunionen. Han fick sen nåden att flytta till Kuba, där han uppehöll sig från 1974 till sin död 1978, i utbyte mot att han inte heller här ypade sin historia, även om den brände inom honom. Det är således tack vare författaren Leonardo Paduros roman som hans historia förtäljdes, skrevs ner och publicerades.

Leo Trotskij förtalades åren igenom på Kuba och kunde endast omnämnas som ”förrädaren” och ”avfällingen”. Idag är boken tillgänglig på Kuba och den har sen utgivningen skapat en hel del intresse. Den vann bland annat den nationella kritikerpriset på Kuba. I utlandet har författaren fått de oavhängiga franska bokhandlarnas pris, *Le Prix Initiales*, för bästa utländska roman 2011. Det var ingen slump, romanen förtjänade det. Läs den! ★

Ur Socialistiskt Information (Köpenhamn) 1 januari 2011. Översättning Per-Erik Wentus.

Fler artiklar (även debatt) om Paduras viktiga roman finns på webbplatsen www.marxistarkiv.se - se avdelningen ”Konst och litteratur”

röda rummet

är socialistiska partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).

Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 54-55 sedan starten 1997 (nummer 165-166 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Daniel Brandell, Malte Dahlberg, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, Per-Olof Larsson, och Ingemar Sandström

Ansvarig utgivare: Anders Karlsson

Grafisk form: Joakim Svensson

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer

Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0

Hemsida: <http://www.rodarummet.org>

Tryck: V-Tab, 2014

Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.

ISSN: 1403-3844

PRISJTJEPÄ

Jag är på väg till Leszniów, där divisionsstaben är förlagd. Som färdkamrat har jag fortfarande Prisjtjepa – en ung kubankosack, oförbätterlig drummel, utstött ur kommunistiska partiet, blivande lumphandlare, bekymmersfri syfilitiker och jovialisk lögnhals. Han har en fin hallonfärgad tjerlessrock och en luddig kapuschong som hänger ned på ryggen. Han berättar om sig själv under färden...

För ett år sedan flydde Prisjtjepa från de vita. Som hämnd tog de hans föräldrar som gisslan och mördade dem. Grannarna lade beslag på deras kvarlåtenskap. När de vita hade jagats bort från Kuban återvände Prisjtjepa till sin fäderneby.

Det var morgon, gryning. Ljudet

av sovande bönder fyllde den tjocka syrliga luften, Prisjtjepa hade lånat en av kronans kärror och for runt i byn för att samla ihop sina grammofoner, trästånor och handdukar som hans mamma broderat. Han kom ut på bygatan i svart kosackkappa med en krokig dolk i skärpet. Kärran kom sakta rullande bakom. Prisjtjepa gick från granne till granne, och hans fotsulor lämnade blodiga avtryck efter sig. I de stugor där han fann föremål som tillhört hans mor eller något av faderns pipskaft lämnade han efter sig ihjälstuckna gummor, hundar hängande över brunnarna och ikoner, nedsmorda med dynga. Byborna sög på sina pipor och följde med dyster min hans framfärd. De unga kosackerna spred sig ut över stäppen och räknade. Summan växte och byn teg. Efter avslutat värv återvände Prisjtjepa

till sitt ödelagda föräldrahem och började ställa upp de återtagna möblerna i den ordning han var van från barndomen att se dem och lät hämta brännvin. Han stängde in sig i stugan, drack i två dygn, sjöng, grät och gick löst på borden med sabeln. Tredje natten fick byn se rök stiga upp ur Prisjtjepas stuga. Bränd och trasig vacklade han ut ur stallet med kon, satte revolvern i munnen på henne och fyrade av. Marken rykte under honom, en blå ring av eld steg upp ur skorstenen och försvann och i stallet vrålade den kvarlämnade ungtjuren. Eldskenet lyste som en söndag. Prisjtjepa lösgjorde hästen, hoppade upp i sadeln, rev ut en lock ur sitt hår och kastade in i elden och försvann.

Översättning: Staffan Dahl

Isaak Babel var sovjetisk journalist, dramatiker och novellförfattare. Han deltog i inbördeskriget på Röda arméns sida. Erfarenheterna skildrade han i novellsamlingen Budjonnyjs röda ryttararmé, ur vilken texten ovan är hämtad (Tidens förlag). Babel fängslades under de stalinistiska utrensningarna och avrättades 1940. Han rehabiliterades på 1950-talet.